ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f ü z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
kéthavonta megjelenő kiadványa
XXIV. évfolyam 245. szám
2020. január–február

Tisztelt Olvasóink!

Minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor a **Fővárosi Örmény Klub a Pest Megyei Kormányhivatal Nyáry Pál termében** kerül megrendezésre.
Bejárat a Budapest V., Városház utca 7. szám felől, az udvaron keresztül.
Mindenkit szeretettel várunk!

Örmény triszagion

„Szent Isten, szent erős, szent halhatatlan, irgalmazz nekünk!” Így hangzik a ’háromszor szent ének’ – görögül: triszagion, melyet prófétai látomások szerint az angyalok énekelnek.

Minden keleti liturgiában szerepel. A latinban (római) nagypénteken, görögül és latinul is éneklik. Ám az örményben betoldások szerepelnek egyes ünnepek tartalma szerint. Így minden vasárnap (és húsvétkor):

„Szent Isten, szent és erős, szent és halhatatlan, aki halottaiból feltámadtál, irgalmazz nekünk!”*

***Szent Liturgia örmény katolikus szertartás szerint.** Bp. 2006. 12. o. (s 13.o.)

dr. Sasvári László

***Lapunk az interneten: www.magyarormeny.hu* honlapon is olvasható.**
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Jankovics Marcell

Újév

Naptárunk hármas alapja a Föld tengelyforgása (nap), a Hold Föld körüli keringése (hónap) és a Föld Nap körüli keringése (év). Naptárt készíteni azért nehéz, mert ez a három időegység egész számokban kifejezve összeegyeztethetetlen. A tetejében a régi csillagászok még az egyes időegységek hosszát sem tudták pontosan megállapítani. Az egyeztetési nehézségekből és pontatlanságokból adódó csúszások kiigazítására a naptárkészítők időről időre szökőnapokat, -hónapokat kénytelenek beiktatni. Kivétel ez alól a kizárólagosan holdévekben számoló muszlim naptár. A fejlett naptári rendszerek a holdhónapok és a napév egyeztetésén alapszanak (luniszoláris naptárak), mégis eltérnek egymástól a számítások pontosságának foka, a szökőnapok, -hónapok beiktatásának helyi gyakorlata szerint, továbbá azért, mert a naptár a munka és vallásgyakorlat alapja (volt). A vallásos ünnepek mindig és mindenütt a gazdasági tevékenység éves ciklusához igazodtak az éghajlati viszonyoknak megfelelően. Mindez vonatkozik az év kezdőnapjának megválasztására is.

Eredetileg, ahol a luniszoláris naptár volt mérvadó, ott az évet a négy naptári fordulópont valamelyikén, vagy az ahhoz legközelebb eső „holdnapon": újhold vagy éppen telihold alkalmával kezdték (babiloni, zsidó, perzsa, görög, római és keresztény újév), illetőleg azok félidejében (kelta és kínai újév).

A január 1-i évkezdés szokását a rómaiaktól örököltük. A hagyomány és *Ovidius* szerint a *Numa* királynak, *Romulus* utódjának tulajdonított naptárreform tette a téli napforduló utáni Januariust az év első hónapjává. A valóságban sokáig több újévvel számoltak. A consulok „évet nyitó" hivatalba lépésének ideje például egészen i. e. 153-ig március idusának tájára esett, csak azt követően helyezték át január 1-re. Ám a római szokások tanúsága szerint bizonyos évkezdő jellege január 1-nek is régóta megvolt. A polgári évet a Saturnalia ünnep (december 17-23.) zárta le, s ennek „tizenkettedére" január 1-re, Janus isten orgiasztikus ünnepére esett a római „karácsony", amennyiben ekkor ajándékozták meg az emberek kölcsönösen egymást, és szerencsét hozó örökzöld olaj- vagy babérággal díszítették fel otthonaikat. A kettősséget végül is *Julius Caesar* naptárreformja számolta föl (i. e. 46), ezután került a római újév véglegesen január l-jére.

A keresztény egyház sokáig idegenkedett attól, hogy a pogány római szokást átvegye. A középkori Európa többféle, de jellemző módon téli, illetve tavaszi évkezdetet ismert. Ilyen volt december 25., *Jézus* születése, a mindenkori húsvét szombatja, a március 25-ére eső Gyümölcsoltó

Boldogasszony napja. Egyes jelekből arra következtethetünk, hogy a már keresztény magyarok sokáig karácsonykor ünnepelték az újévet. Ennek egyik jelképes nyoma, hogy első királyunkat karácsonykor koronázták. 1000 december 25-ét mint az új évezred, egyben az 1001. év első napját az új keresztény állam születésnapjává tenni méltó választás volt.

Karácsony újév volta megőrződött a régi magyar hónapnevekben, melyek a hónap legjelentősebb ünnepére, szentjére utalnak. Ez akkor válik érthetővé, ha a hónapokat nem a mostani hónapok első napjától számoljuk, hanem az előző hónap utolsó dekádjának (10 napjának) fontos ünnepnapjától. Újévnél maradva január 1. helyett december 25-étől. Karácsony hava az első hónap, Boldogasszony hava a második (febr. 2. Gyertyaszentelő Boldogasszony). Áprilist Szent György havának nevezték Szent György-nap (ápr. 24.), júniust Szent Iván havának Szent Iván-nap (jún. 24.), augusztust Kisasszony havának a szeptember 8-i Kisasszony napja után. Szeptember a 27-i Szent Mihály-nap után kapta a nevét, októbert viszont a november 1-jei Mindenszentek után nevezték Mindszent havának, novembert a 30-i Szent András-nap után Szent András havának. Árulkodó, hogy némely hónap a következő hónap kezdő ünnepéről kapta a nevét.

A Julianus-naptárt amúgy használó egyház végül elfogadta január l-jét az év kezdőnapjának, de előbb keresztény ünneppé, Jézus körülmetélésének ünnepévé tette. Zsidó szokás szerint a körülmetélést a születést követő nyolcadik napon kell végrehajtani a fiúgyermeken, január 1. pedig Jézus hivatalos születésnapjától számítva épp a nyolcadik napra esik. Erre utal az újév kiskarácsony, karácsony nyolcada elnevezése. Körülmetélés latinul circumcisio: innen a naptár egyik régi neve: csízió. A szólás: „érti a csíziót" a tájékozott emberre, lényegében a naptárt ismerő tudós elmére vonatkozott.

A január 1-i évkezdetet *XIII. Gergely* pápa naptárreformja tette általánossá a katolikus országokban (1582). A görög vallású és a protestáns államok azonban még sokáig ellenálltak a „pápista újításnak". Anglia például csak a 18. század közepén igazodott az új naptári rendhez, Oroszországban pedig a szovjethatalom vezette be a gregorián naptárt. Az ortodox újév ma is a régi naptár szerinti január l-jére, a mi naptárunk szerint január 13-ára esik.

A vallás és a kalendárium közti szoros kapcsolatra vet fényt - ezen belül arra, hogy a naptárkészítés és -korrekció, eredetileg az égi mozgások megfigyelése mindenkor (fő)papi kötelesség és előjog volt -, hogy kikhez fűződik az elmúlt kétezer év két sikeres naptár reformja. Julius Caesar azzal nyerte el a jogot a római naptár megreformálására (már ez a szóhasználat is vallásos tartalmat sejtet: lásd reformáció), hogy a jelzett évben ő lett a birodalom főpapja, *Pontifex* Maximusa. XIII. Gergely pedig az összes pápával egyetemben az ő rangban egyenes ágú keresztény örököse. A római pápa latin címe ma is Pontifex Romanus. A pápai jelvények: az arany-ezüst címer, illetve zászló, a tiara és a kulcsok alapvetően naptárkészítésre utaló szimbólumok. Az arany és az ezüst a Nap és a Hold hagyományos „fémszíne" a kettő együtt a luniszoláris naptár feletti hatalmat jelképezi. A tiara három abroncsa a Föld naptári szempontból meghatározó szélességi köreit: a Ráktérítőt, az Egyenlítőt és a Baktérítőt jelképezi, míg a jelképes kulcsok a „mennyek és a pokol kapuinak", a Tejút és a nappálya kereszteződéseibe eső téli és nyári napfordulói kapuknak a zárját.

Megjelent Magyar Krónika 2021/1

Karácsony a Fővárosi Örmény Klubban

Az év utolsó karácsonyi klubdélutánján megtelt a Nyáry Pál terem a magyarörmény barátainkkal. Az est a hagyományoknak megfelelően éves beszámolóból, karácsonyi műsorból, ajándékozásból és vendéglátásból állott.

Először dr. Issekutz Sarolta, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke foglalta össze az év legfontosabb eseményeit, klubdélutánokat, kiállításokat, utazásokat, stb. A beszámolóban a legfontosabb eseménynek a 2019 évi örmény nemzetiségi választásokat tartotta, amelyre szinte egész évben készült az egyesület. Kidolgozta a **Közös Örmény Célok Nyilatkozatát**, amelynek szellemében zajlott a kampány, a jelöltállítás majd a szavazás és az azt követő megállapodások. A kiegyensúlyozott és békés jövő érdekében több más jelölőszervezet képviselői is aláírták a Nyilatkozatot. A választás eredményének kihirdetése után a két nyertes jelölőszervezet a Nyilatkozat szellemében

dr. Issekuzt Sarolta összefoglalja az év fontosabb eseményeit.

Az Albinoni Kamarazenekar adventi-karácsonyi koncertje

MŰSOR

Heinrich Schütz:
Rorate caeli desuper

Alessandro Marcello:
d-moll concerto oboára

Antonio Vivaldi:
Quia respexit – a Magnificatból

J. S. Bach:
Bereite dich – ária a Karácsonyi oratóriumból

Giuseppe Torelli:
Concerto grosso pastorale

Johann Sebastian Bach:
d-moll concerto oboára és hegedűre

SZÓLÓT ÉNEKELT:
Bándi Írisz Réka, Handó István és Andrejszki Judit

HANGSZERES KÖZREMŰKÖDŐK:
Hadady László és Sándor Ádám – oboán és Adorján Ferenc – fuvolán; Bajmóci Katalin, Bándi Írisz Réka és Vincze Zsuzsanna – hegedűn és Kaposvári Tamás – gordonkán

VEZÉNYEL
Zsigmond Balassa

nagykoalíciót kötött (13 képviselő) és megkezdte működését az új Országos Örmény Önkormányzat.

A Karácsonyi Műsorban Várady Mária színművész válogatásában és előadásában karácsonyi versek, valamint az *Albioni Kamarazenekar* (*Zsigmond Balassa* vezetésével) Karácsonyi koncertje hangzott el. Az előadóművészek műsorát véget nem érő tapssal honorálta a közönség.

A feldíszített karácsonyfa alatt még adományok gyűjtésére is sor került egy magyarörmény nagycsalád megsegítésére. A látogatók egy-egy választott könyvajándékkal térhettek haza a finom falatok és kellemes beszélgetések után.

A nehéz, de sikeres év végén szeretetteljes, szép évzárója volt a magyarörmény közösségnek. Köszönjük, hogy a sikeres választásokhoz hozzájárulva a nyugodt jövőt megalapozhatta az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület a magyarörmény kultúránk, örmény katolikus hitélétünk megmaradása, a közösség összefogása érdekében.

Várady Mária karácsonyi verseket szaval

Az est műsorát támogatta a Bp. Főv. II. ker. Örmény Önkormányzat.

dr. Issekutz Sarolta
EÖGYKE elnök

Zsigmond Balassa

ALBINONI Kamarazenekar bemutatása

Az Albinoni Kamarazenekart kamarapartnereimből 1968-ban alapítottam, felerészt fizikushallgatókból és fizikusokból, mivelhogy jómagam is fizikus vagyok. Első fellépésünk az országos „Ki mit tud”-on volt, ott az amatőr kamarazenekarok közül elsők lettünk. (Ez olyan régen volt, hogy idén már a 60 év felettiek „Ki mit tud”-ját nyertük.) Ma már kevés alapító tagunk van, de négyen-öten még fizikusok vagyunk a fellépők közt és most is játszik köztünk ELTE TTK-s egyetemi hallgató.

Hangversenyeinket az egykor nagyhírű Egyetemi Színpadon kezdtük (ma Piarista Kápolna), művelődési házakban, templomokban, egyetemeken, fesztiválokon folytattuk, de még sok más helyen is, ahova meghívást kaptunk (pl. nemzetközi tudományos konferenciák megnyitóján).

Idővel csatlakoztak zenetanárok és hivatásos muzsikusok is az Együtteshez, elsősorban szólistaként, de nálunk a hangszeres szólisták is benn ülnek a zenekarban. Ők alkalmakként jönnek a műsortól és persze a ráérésüktől függően. Sok ma ismert hangszeres művész és opera- vagy oratóriuménekes kezdte pályafutását az Együttesünk szólistájaként. Ha a fellépéseinkért pénzt kapunk, azt a szólisták kapják (meg az autósok, ha vidéken játszunk) és a költségeinket fedezi.

A koncertjeinken a belépés többnyire díjtalan, zenei szolgálat, amit csinálunk. Örülünk, ha elvihetjük a zenét olyanoknak, akik nem tudják megfizetni, nem tudnak elmenni pénzes koncertre, vagy egyáltalán fel sem találják magukat, hogy hogy jussanak zenéhez. Meg persze élvezzük a muzsikálást, meg a sikernek is örülünk.

Az Albinoni Kamarazenekar adventi-karácsonyi koncertje az Örmény Klubban

Andrejszki Judit és Bándi Írisz Réka énekel

Komoly zenei népművelő, ismeretterjesztő munkát vállalunk, elsősorban barokk zeneszerzők megismertetésében és népszerűsítésében. Sok ismeretlen vagy kevéssé ismert szerző remekművét mutattuk be. A koncerteken minden műsorszám előtt ismertetést adok a zeneszerzőről és a műről.

A koncerteken kívül igen gyakran lépünk fel templomokban, egyrészt a liturgiát szolgálva, másrészt pedig egyházzenei áhítatokon, hiszen az ének-zenekaros műveknek ez a természetes helye. Ilyen alkalmakon a barokk szerzőkön kívül magyar, vagy Magyarországon működött, szinte ismeretlen koraklasszikus zeneszerzők műveit is játsszuk (pl.: *Istvánffy Benedek, Menner Bernát* és *Gr. J. Werner* műveit), de pl. *Mozart* miséket is. Fő templomi működési helyünk a budapesti Magyar Szentek Temploma, de máshol és más felekezetek templomaiban is fellépünk, legutóbb pl. evangélikus templomban.

A hangszeres előadások mellett szívesen kísérünk énekeseket és kórusokat is. Többször előadtuk *A. Vivaldi* legnagyobb ének-zenekaros alkotásait: a Glóriát és a Magnificat-ot, *G. B. Pergolesi* Stabat Materét, *T. Albinoni* és *J. S. Bach* Magnificatját, *G. Fr. Händel* Messiását és *Alessandro Scarlatti* Passióját. Előadásainknak többször volt partnere a Magyar Örökség díjas Budapesti Kórus is, de leggyakrabban az Imperatrix Énekegyüttes. A szólistáink legtöbbször hivatásos muzsikusok és énekesek. Repertoárunkon számos gyönyörű barokk templomi szólókantáta is szerepel nemcsak Bachtól, hanem főleg olasz barokk szerzőktől.

Évi 20-30 alkalommal lépünk fel koncerteken, templomban és fesztiválokon. A 2010-ben Kőszegen megrendezett XVI. Országos Kamarazenekari Fesztiválról elhoztuk az „Aranyserleget”, a Megyei Önkormányzat díját.

(PORT.HU honlapról)

Az EÖGYKE 2019. évi beszámolója

Legfontosabb feladat volt az örmény, magyarörmény közösség összefogása, kulturális és hitéleti identitása megerősítése és megmutatása, érdekeinek képviselete itthon és külföldön, információs centrum működtetése, különösen az őszi nemzetiségi választásokra való tekintettel. Fontosnak tartottuk, hogy a következő 5 éves ciklus ne háborúskodásról szóljon, hanem a békés egymás mellett élés megteremtését segítsük elő a hazai örmény gyökerűek körében. Ennek érdekében indítottuk el májusban a Közös Örmény Célok Nyilatkozatát, amelynek köszönhetően nyugodt jövő elé nézhetünk a nagykoalíció által. (Az előzmények a XXIII. évfolyam 244. nov.-dec. számban olvashatók.)

Az Egyesület 3 pályázatot nyújtott be az EMMI-hez: Az EÖGYKE működési költségeire 4.150 e Ft-ot kaptunk a Füzetek megjelentetésével együtt, az Aradi Vértanúk megemlékezésre 350 eFt-ot és a Fővárosi Örmény Klub sorozatra 500 eFt-ot.

Megjelentettük az **Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek** (XXIII. évf.) közéleti, információs, kulturális kéthavi lapot 1150 példányban, postán eljuttatva itthon és Erdélyben, valamint a honlapon megjelentetve, továbbá a 2019-es Füzetek évkönyvet.

Továbbra is üzemeltettük az egyesület honlapját (**www.magyarormeny.hu**), ahol a hazai magyarörmény programokat – a kerületi önkormányzatokét is – meghirdettük. Tovább bővítettük az ingyenes **www.magyarormenytudastar.hu** online felület tartalmát a magyarörmény-örmény kultúra megmaradásáért: örmény tárgyú könyvek, tanulmányok, hírességek, kiállítások lettek digitalizálva és feltöltve.

Megrendeztük kéthavonta a **Fővárosi Örmény Klub**ot (23 évf.) akként, hogy az EÖGYKE viselte a helyiségbérlet és a szerény fogadás költségeit a pályázati támogatásból és a kerületek, főváros hozták a programjaikat felváltva.

Két nagyszabású **kiállítás**t rendeztünk: *Az Örmény kultúra „ezeregy" szála és formája* című kiállítást a Ferencvárosi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat felkérésére, előadással, örmény népzenei műsorral, valamint a Budapest Főv. II. kerületi Örmény Önkormányzat részére megrendeztük *Az 1848/49-es szabadságharc magyarörmény hősei* című kiállítást múzeumi dokumentumok felhasználásával, autentikus népzene kíséretével, fogadással.

Egyházi búcsúkon vettünk részt: Budapesten az Örmény katolikus templomban a Fogolykiváltó Boldogasszony-napi búcsún, amely után a **Tarka nap** magyarörmény családi találkozó immár negyedik alkalommal segítette az örmény katolikus hitélet fellendítését és a közösség összetartását. Erdélyben a szamosújvári, erzsébetvárosi és csíkszépvízi búcsún vettünk részt.

Megrendeztük az **Aradi Vértanúk emlékműsorát** *Főhajtás* címmel, *Dr. Kedves Gyula* hadtörténész és a Kecskés Együttes irodalmi-zenei műsorával, magyarörmény fogadással. Megemlékeztünk koszorúzásokon, részt vettünk *Czetz János* tábornok szoboravatásán; örmény szakkönyveket adományoztunk a közgyűjteményi könyvtárak részére; koszorúztunk március 15-én, április 24-én a Genocídium napján, október 6-án - az Aradi 13 emléknapján és október 23-án.

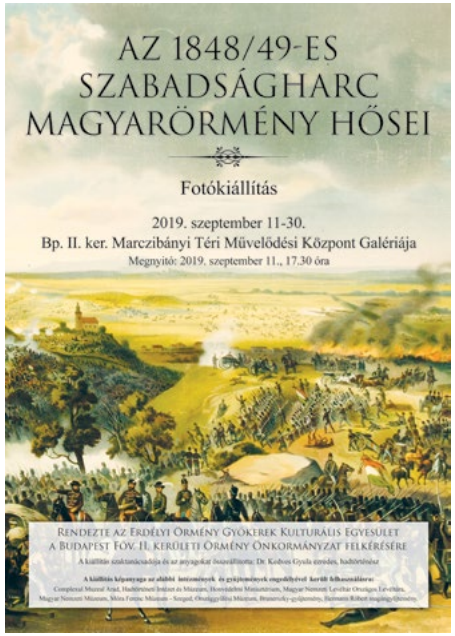

2019. év elején már elkezdtük az őszi választások előkészületeit és májusban elindítottuk a **Közös Örmény Célok Nyilatkozata** kampányunkat, amely a hazai örmény gyökerű közösség békés egymás mellett élését tűzte ki célul, felhívva az ország örmény gyökerű lakosságát ezen nyilatkozat elfogadására. A választási kampányban valamennyi képviselőjelöltünk aláírta a nyilatkozatot. Választási eredményeink következtében sikerült a hazai örmény gyökerű közösséget közös képviseletbe – az Országos Örmény Önkormányzatba tömöríteni, egyenjogú partnerekként, de megtartva függetlenségünket. A magyarörmény kultúra, hagyományok, hitélet ápolására egy **Erdélyi Örmény Kulturális és Információs Központ** megalapítását kezdük el. Reményeink szerint helyre fogjuk tudni állítani a hazai örménység jó hírnevét.

dr. Issekutz Sarolta
Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület elnöke

Ştefan S. Gorovei

Moldvai örmények Erdélyben, Magyarországon és a nagyvilágban

(Esettanulmány)

La généalogie est simplement le reflet de la plus mouvante, de la plus fluctuante des aventures: la vie.[1]

Családtörténeti és genealógiai tanulmányokban fel-felbukkan egy ugyanazt a nevet viselő (**Gorove ~ Gorovei**), de két különböző magyarországi és romániai család. A családnak úgy a magyar, mint a román ága a két ország politikai és kulturális életének jelentős személyiségeket adott: ahogy például *Gorove László* (1780-1839) és fia, *Gorove István* (1819-1881) (1. kép) a Magyar Tudományos Akadémia tagjai voltak (jelentős adományokkal is támogatva az intézményt), úgy *Artur Gorovei* (1864-1951) a Román Akadémia tiszteletbeli tagja volt (2. kép). E tanulmány keretében szeretném bemutatni a két család történetét, arra a kérdésre keresve a választ, hogy vajon nem ugyanannak a közös törzsnek két különböző ágáról van-e szó?

A két család már jó 150 évvel ezelőtt értesült egymás létezéséről. Üknagyapám egyik testvére *Nicu I. Gorovei* (1834-1886) (3. kép) amikor egyszer Karlsbadban (Karlovy Vary) nyaralt, meglátogatta *Gorove István*t, aki akkor épp *Andrássy* gróf kormányának volt az egyik minisztere[2]. A romániai Goroveiek híre így jutott el a magyarországi Gorove család egy másik jeles tagjához, a katona és jogász *Gorove Antal*hoz (1822-1881), a Budapesti Közjegyzői Kamara első elnökéhez (4. kép), majd később a család Erdélyben, pontosabban Erzsébetvárosban (Epersdorf, Ebesfalva, Ibașfalău) maradt más tagjaihoz is. Így aztán, amikor nagyapám családtörténeti kutatásai közepette 1888-ban a budapesti, majd 1919-ben az erzsébetvárosi Goroveieknél érdeklődött a család története iránt, mindkét helyről hasonló választ kapott: a Kárpátokon túli Goroveiek létezéséről úgy Budapesten, mint Erzsébetvárosban tudtak, és arról is meg voltak győződve, hogy a romániai és magyarországi Goroveiek közös őstől származnak[3]. (5., 6. kép) De vajon ezt a családi emlékezeten alapuló azonosságtudatot lehet-e igazolni tudományos módszerekkel is?

1. kép – Gorove István (1819–1881)

2. kép – Artur Gorovei (1864–1951)

3. kép – Nicu I. Gorovei (1834–1886)

Artur Gorovei élete végéig (1951. március 19.) a Gorovei család lelkes kutatója maradt. Jómagam majd félévszázad óta folytatom az általa megkezdett kutatásokat, így aztán a Gorevei család kutatásának a története már közel szászhúsz éves múltra tekint vissza. A Román Akadémia Heraldikai, Genealógiai és Pecséttani Nemzeti Bizottságának jászvásári fiókintézete (Filiala din Iași a Comisiei Naționale de Heraldică, Genealogie și Sigilografie a Academiei Române [CNHGS-I], valamint a *Sever Zotta* nevét viselő Román Genealógiai és Heraldikai Intézet keretében (Institutului Român de Genealogie și Heraldică „Sever Zotta”) 2013-ban indítottam el a „Gorovei név viselői” tematikájú kutatási projektet[4]. A Gorovei család történetét célzó kutatásaim során jómagam is ugyanahhoz az alapkérdéshez érkeztem el, mely nagyapámat is foglalkoztatta: vajon valóban közös őstől származik-e a család két, a magyarországi, valamint a romániai ága? Ezt a lehetőséget a korábbi armenológusok kész tényként kezelték, anélkül azonban, hogy bizonyították is volna azt.

Vlad Bănățeanu (1900-1963)[5] a régi Dorohoi (ma Botoșani) megyei falu és

4. kép – Gorove Antal (1822–1881)

kolostor nevéből kiindulva – Gorovei(ul)[6] – úgy vélte, hogy „a moldvai Gorevei család örmény eredetű; a név valószínűleg az örmény *korovi* «erős, vitéz» jelentésű melléknévből, vagy a hasonló jelentésű *korov, -i, -iv* «vitézség, erő» főnévből származik. [...] Az örmény közszóból az *-ei* képző segítségével lett a Gorovei családnév."[7] Szintén a család (ő a Gorove, Gorovian alakokat használta) örmény eredete mellett érvelt *Szongott Kristóf* is,[8] „szintén örmény eredetű a moldvai Gorovei család is, melynek egyik legjelesebb tagja a folklorista, *[Artur] Gorovei*."[9] A kinyilatkoztatás, azonban még nem bizonyítás. Nézzük tehát a továbbiakban, hogy mi az, amit biztosan tudunk a két család történetéről.

Igaz ugyan, hogy időrendi szempontból a moldvai Goroveiekről maradtak fenn az első adatok (1591-1592-ből)[10], de ezek csak bizonytalan következtetésekre adnak lehetőséget. Épp ezért elsőként a 19. században fénykorát élő szamosújvári Gorove családról szólók, amelyről immár megbízható adatok maradtak fenn, és azt is biztosan tudjuk, hogy a család örmény eredetű volt. Az eddigi genealógiák[11] a család első tagját *Gorove János*ban (1715, 1716)[12] jelölték meg. Jánosnak három fia volt: *László, Kristóf* és *Antal*, akik közül *László* és *Kristóf* Mária Teréziától kapott (1760-ban és 1761-ben) nemeslevelet. (7. kép) A három fiú jól menő kereskedő volt, és számos házat birtokolt Szamosújvárott. Jánosnak, a három fia mellett, volt még egy testvére is, akikről 1721-ből és 1728-ból[13] maradtak fenn adatok. A fent említett János, és fiainak nevei az eddigi szakirodalomban általában a magyar alakban fordultak elő, de meg kell itt említenünk e nevek örmény alakját is. E szerint egy bizonyos Andreasnak[14] volt három fia: *Ohanes* (vagy *Hovhannes*), *Krikor* és *Mardiros*.[15] A család nemességet nem kapott ágának is biztosan számos tagja szóródott szét Magyarországtól Szlovákián és Ukrajnán át egészen az Egyesült Államokig, azonban ennek a családfának a rekonstrukciója, források hiányában igencsak nehéz munka lenne.

A megnemesített családtagok közül a marhakereskedéssel foglalkozó László családja jelentős gazdagságra tett szert a

5.a kép – Gáttajai Gorove János (1838–1912)

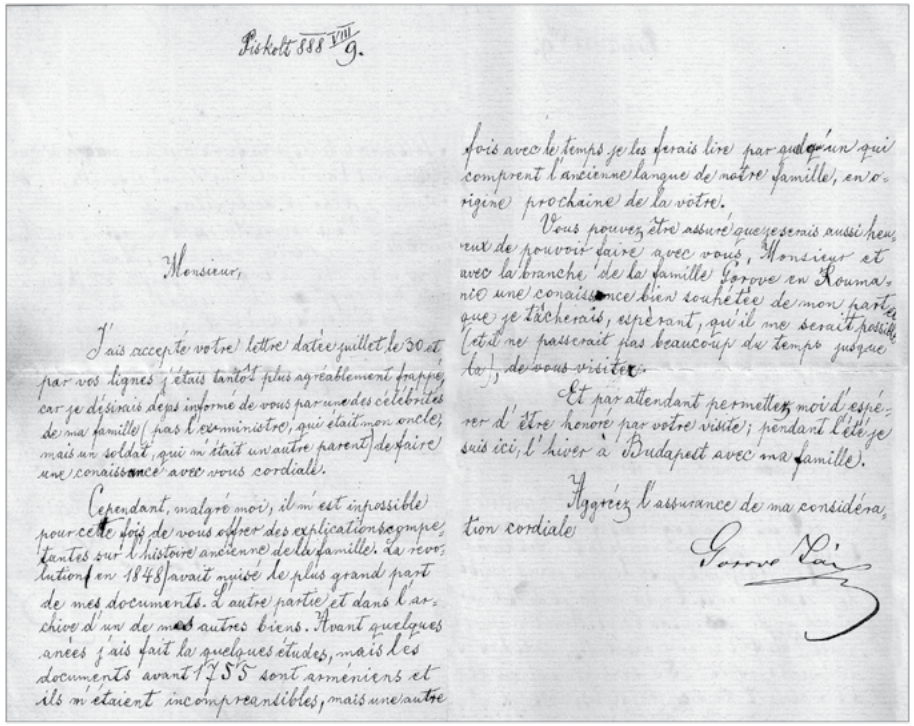

Piskolt 888 3/VIII 9.

Monsieur,

J'ais accepté votre lettre datée juillet le 30 et par vos lignes j'étais tantôt plus agréablement frappé, car je désirais depis informé de vous par une des célébrités de ma famille (pas l'ex-ministre, qui était mon oncle, mais un soldat, qui m'était un autre parent) de faire une conaissance avec vous cordiale.

Cependant, malgré moi, il m'est impossible pour cette fois de vous offrer des explications complètes sur l'histoire ancienne de la famille. La revolution en 1848 avait mise le plus grand part de mes documents. L'autre partie et dans l'archive d'un de mes autres biens. Avant quelques anées j'ais fait la quelques études, mais les documents avant 1755 sont arméniens et ils m'étaient incompreandibles, mais une autre fois avec le temps je les ferais lire par quelqu'un qui comprent l'ancienne langue de notre famille, en origine prochaine de la votre.

Vous pouvez être assuré que je serais aussi heureux de pouvoir faire avec vous, Monsieur et avec la branche de la famille Gorove en Roumanie une conaissance bien souhétée de mon part, ce que je tâcherais, espérant, qui il ne serait possible (et il ne passerait pas beaucoup de temps jusque là), de vous visiter.

Et par attendant permettez moi d'espérer d'être honoré par votre visite; pendant l'été je suis ici, l'hiver à Budapest avec ma famille.

Agréez l'assurance de ma considération cordiale

Gorove Lai

5.b kép – Az 1888. aug. 9-i levél

18. században. A család egyik tagja Kristóf, örmény nevén *Chacsig* (1752-1801) Szamosújvár főbírája volt. Fiai, az író *Gorove László* (1780-1839), *Lajos* (1784-1830) és *Károly* (1785-1872) 1824-ben megszerezték a bánsági Gáttaja uradalmat, és ezután *I. Ferenc* király oklevele alapján az uradalom nevét családi előnévként használták: *gáttajai Gorove*. Az író Gorove László fia volt István, aki 1867-1871 között közmunka- és közlekedésügyi miniszter volt. Mivel Istvánnak nem voltak gyermekei, ezért egyik női unokatestvérének (*Noszlopy Stefánia*) a férjét adoptálta (*János*), aki szintén Gorove volt, csak a család másik ágából. Így a bánsági (Gáttaja), bihari (Piskolt) és a magyarországi (Varsány, Rákóczifalva) birtokokat ez a János örökölte meg. Férfiágon a családnak ez az ága János fiával, Gorove Lászlóval (1868-1938) kihalt; leányágon pedig báró *Uray* és *Szinnyei Merse* családokban folytatódott tovább.

A 18. században a nemesített család másik ága elhagyta Szamosújvárt és Erzsébetvárosban (Ebesfalva) telepedett le.[16] Az 1762-ben született és 1829-ben meghalt (8. kép) Jakab sírja ma is megtalálható az ebesfalvi temetőben, melynek az az érdekessége, hogy a sírkőn Gorovei alakban szerepel a család neve. Jakabnak két feleségétől – *Sztenkovics Mária* megh. 1799[17] és *Gyertyánffi Anna* (1781-1859)[18] – nem kevesebb mint tizennégy gyereke (kilenc fiú és öt lány) született. Az egyik fiú Gergely (1807-1881; felesége *Kabdebó Mária*) annak a Jánosnak volt az édesapja, akit a fent említett István adoptált.

Az Ebesfalván maradt másik fiú, Lajos (1816-1884) leszármazottai a második világháború idején áttelepültek Magyarországra. Innen az 1956-os forradalom előtt és után az Egyesült Államokba vándoroltak ki. A család egyik leghíresebb tagja *Stephen Steve Gorove* (1917-2001) az űrjog egyik első kidolgozója. Ennek az Istvánnak a testvére volt *Gorove László* (1927-2000) (9. kép), akinek a fia (szintén László) jól ismert szakorvos Budapesten. László és testvére, István népes családdal rendelkezik, melyben az unokák jellemző örmény neveket kapnak, ahogy például a 2016. június 30-án született *Gorove Ábel Arakel* is.[19] Ebesfalván a Gorove név utolsó viselője *Gorove Katalin* (1882. július 25 - 1951. december 10.) volt, aki utód nélkül halt meg. A család többi tagja

7. kép – A Gorovei család két ágának címere Gorove(i), a Gorove Kristóf részére kiállított oklevél alapján (1761)

Ebesfalváról elköltözve más romániai városokba telepedett le, ahol azok leszármazottai ma is élnek.[20]

A család magyarországi ágának tagjai közül meg szeretném még említeni a sarkadi (Békés megye) *Gorove Jenő*t (1892-1936) és testvérét *István*t, aki édesanyjuk, *Rzihovszky* családnevét vették fel. István utódai, általam ismeretlen körülmények között, a Szovjetunióba kerültek[21], ahol

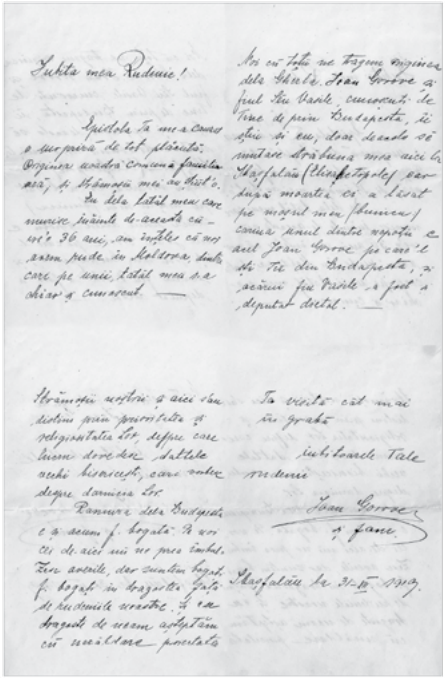

6. kép – Gorove János levele, Erzsébetváros, 1919. dec. 31.

9. kép – Gorove László és Stephen Gorove

8. kép – Gorovei Jakab sírhelye az erzsébetvárosi temetőben

a család egyik tagját *Szabina Istvanovna Gorovét* (szül. Sarkad, 1923. december 25.) a leningrádi ostromban (10. kép) tanúsított hősies magatartásáért tűntettek ki. A háború után elvégezte a tanárképző főiskolát és történelemtanárként dolgozott, majd később a Marxizmus-Leninizmus Kutatóintézet tagja lett. Férje után felvette a *Balmasnova* nevet.[22] Szabina nővére *Gorove Katalin (Katerina)* 1945-ben végezett az Orosz Balettintézetben, és *Ludmilla Melnyikova* együttesében táncolva világhírű balerina lett. E fejezet zárásaként meg kell még említenem azt, hogy a Gorove család sok tagja használta jogtalanul a gáttajai előnevet.[23]

Folytatás a következő számban!

A lábjegyzetek a következő oldalakon találhatóak!

10.a kép – Gorove Szabina

За нашу Советскую Родину
СССР
УДОСТОВЕРЕНИЕ
За участие в героической обороне
ЛЕНИНГРАДА
Горове
Сабина Игитвановна
Указом ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР
от 22 декабря 1942 г. награждена
медалью
«ЗА ОБОРОНУ ЛЕНИНГРАДА»
От имени ПРЕЗИДИУМА
ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР
медаль «За оборону Ленинграда»
вручена „28" августа 1943 г.
№ Ц 13341

10.b kép – Az éremért kapott oklevél

Lábjegyzetek

[1]Yves du Passage, *La généalogie pour tous*, Hachette (Guides société), Paris, 1989, p. 11.

[2] Földművelésügyi, ipari és kereskedelemügyi 1867-1870 között, később pedig közmunka- és közlekedésügyi miniszter.

[3] Gáttajai Gorove János Gorove levelei: Erzsébetváros, 1888. augusztus 9. („notre famille, en origine prochaine de la votre"); és 1919. december 31. Minderről lásd még a tanulmány végén szereplő Addenda-t.

[4] E kutatások eredményeiről az alábbi publikációkban adtam hírt: *Mobilitatea populaţiei reflectată în istoria unei familii: purtătorii numelui* ***Gorovei*** *(sec. XVI–XXI)*, „Carpica", XLII, 2013, p. 373–385; *Mobilitatea populaţiei reflectată în istoria unei familii. II. Purtătorii numelui* ***Gorovei*** *în ţinutul (judeţul) Bacău*, „Carpica", XLIV, 2015, p. 287–306; *Un romaşcan la Bacău: locotenentul Iacovache Gorovei şi întâmplările vieţii sale,* „Carpica", XLV, 2016, p. 239–258; *Doi boieri dorohoieni şi ctitoriile lor, in* ***Monumentul XVII.*** *Lucrările celei de-a XVII-a ediţii a Simpozionului Internaţional „Monumentul – Tradiţie şi viitor"*, Partea 1, volum coordonat de Aurica Ichim şi Lucian-Valeriu Lefter, Editura „Doxologia", Iaşi, 2016, p. 173–199; *O carte, o ghicitoare şi o judecată*, in „Prutul. Revistă de cultură", s.n., VI (XV), 2016, nr. 2 (58), p. 31–37; *De)mistificări genealogice. Familia Buzne*, în „Analele Ştiinţifice ale Universităţii «Alexandru Ioan Cuza» Iaşi, s.n., *Istorie,* LXII, 2016, p. 53–84; *„Intimitatea" cotidiană: accidentul biografic şi reacţia socială (familială)*, în „Caiete de Antropologie Istorică", Cluj-Napoca, 2016; *Radomireşti. Contribuţii genealogice pentru istoria unui sat băcăuan*, în „Carpica", XLVI, 2017; *Tradiţie familială şi memorie genealogică*, în „**Ioan Neculce**. Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei", s.n., 2017. Három kéziratban maradt konferencia-előadás: *Un proiect de cercetare genealogică globală: purtătorii numelui Gorovei* (CNHGS-I, 2013. január 15.); *Numele unei istorii. O nouă ipoteză* (CNHGS-I, 2015. október 13.); *Un neam din Moldova: Gorovei* (CNHGS, Bucureşti, 2015. december 9.).

[5] Valódi neve: Włodzimierz Paszkiewicz. Életéről és műveiről lásd: Bogdan Căuş, *Figuri de armeni din România*, ediţia a II-a (revăzută şi adăugită), Editura „Ararat", Bucureşti, 1998, p. 74–75.

[6] A kolostorról az első adatok a 18. század közepéről vannak: Artur Gorovei, *Despre Mănăstirea Gorovei*, în „Mitropolia Moldovei", XII, 1936, 11, p. 421–426; Ştefan S. Gorovei, *Doi boieri dorohoieni şi ctitoriile lor*, cit. (*supra*, nota 4). Sajnos a kolostorról készült legújabb monográfia történettudományi szempontból hasznavehetetlen: Preot Vasile Irimia, *Mănăstirea Gorovei. Contribuţii monografice*, Editura „Heruvim", Pătrăuţi, 2015.)

[7]Vlad Bănăţeanu, *Armenii în toponimia românească şi toponimice româneşti de origine armeană*, în „Studii şi Cercetări Lingvistice", XI, 1960, 2, p. 208.

[8] Kristóf Szongott, *A magyarhoni örmény családok genealógiája, tekintettel ezeknek egymás között levő rokonságára, s a vezeték és keresztnevek etymológiai értelmére, eredeti, kiadatlan kútforrások felhasználásával*, Todorán Endre „Aurora" könyvnyomdája, Szamosújvár, 1898. Román fordítása nemrég jelent meg: Kristóf Szongott, *Genealogia familiilor armene din Transilvania luând în considerare înrudirea dintre ele şi etimologia numelor de familie şi a celor de botez, utilizând izvoare originale şi inedite*, ford. és jegyz. Andrea Ghiţă, előszó Lucian Nastasă-Kovács, Editura „Ararat", Bucureşti, 2016.

[9] Vlad Bănăţeanu, *Армянские колонии на территории Румынии по данным румынской топонимии*, în „Patma-Banasirakan Handes" [Historical-Philological Journal], Erevan, 1962, 1, p. 171–191; v. p. 181: „Известно, что фамилия Gorovei из Молдовы, а также самый известный румынский фольклорист Gorovei, были армянского происхождения."

[10] *Documente privind istoria României*, XVI/4, Editura Academiei R.P.R., Bucureşti, 1952, p. 38, nr. 43 (lásd a 325. lapon lévő képet). Az eredeti dokumentum (1591. szeptember 1 – 1592. augusztus 31 között) lelőhelye: Biblioteca Academiei Române, *Documente istorice*, LVII/1. Az ószláv szöveg kiadása román fordítással: *Documenta Romaniae Historica*, VIII (1585–1592), volum întocmit de Ioan Caproşu, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2014, p. 637–638, nr. 519 (a 1037. lapon lévő kép). Véleményem szerint az ószláv datálás („văleatul 7100") csak hozzávetőleges, az oklevelet, szerintem, a XVII. század elején állították ki.

[11] Nagy Iván, *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal*, IV, Pest, 1858, p. 422–425; Temesváry János, *A magyar-örmény nemes családok czimerlevelei*, Szamosújvár, 1896, p. 57–64; Lendvai Miklós, *Temes vármegye nemes családjai*, II, Budapesta, 1899, p. 143–145; Kempelen Belá, *Magyar nemes családok*, IV, Budapest, 1912, p. 336–338; Gudenus János József, *Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* (javított, bővített kiadás), Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, Budapest, (2000[1]) 2010[2], p. 260–273. A fenti művek közül a legmegbízhatóbb, véleményem szerint, Gudenus monográfiája.

[12] Szongott Kristóf, *Szamosújvár szab. kir. város Monográfiája (1700–1900)*, Todorán Endre „Aurora" könyvnyomdája, Szamosújvár, 1901; román fordítása: *Oraşul liber regal Gherla*, I. *Generalităţi*, volum îngrijit de Lucian Nastasă, traducere de Andrea Ghiţă, Editura „Ararat", Bucureşti, 2014, p. 165, 369–370. Gorove János 1738-ban még élt és a főbb városi polgárok közt tartották számon. Lásd Kádár József, *Szolnok-Doboka vármegye monographiája*, VI, Dés, 1904, p. 198. Gorovei Kristóf és Gorovei Abag[ar] városi tanácsosokról lásd ugyanott. Abagar fia, Kristóf 1787-ben szintén városi tanácsos volt évi 200 forint fizetéssel. 1797. január 3-án főbírónak választották (judex primarius). A választási jegyzőkönyvben Chácsig Ábkári Goroveján alakban szerepel a neve. (Minderről lásd: Szongott, op. cit., p. 288, 322.)

[13] Kristóf Szongott, *Oraşul liber regal Gherla*, I. *Generalităţi,* cit., p. 168–170.

[14] Nagy Iván, *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal*, cit. (supra, 11. sz. jegyz.), p. 423.

[15] A Martin (Márton) = Mardiros (Márdirosz) azonosságáról lásd: Szongott, *Genealogia familiilor armene din Transilvania*, cit., p. 185, 187, 288; *Idem, Oraşul liber regal Gherla*, I. Generalităţi, cit., p. 284, 301.

[16] 1919. december 31-i levelében Gorove János azt írta Artur Goroveinak, hogy dédnagyanyja, Hankovics Mária, János felesége és az 1761-ben megnemesített Kristóf menye volt az, aki elsőként Ebesfalvára érkezett. János két testvéréről (Antal és Tivadar) az eddigi genealógiai munkák egyetlen adatot sem hoznak. 1923 augusztusában nagyapám meglátogatta Erzsébetvárosban a vele egy évben (1864) született Gorove Jánost, aki

nagyapámnak ajándékozta Goroveiek családfáját, valamint a családi címer másolatát (mindekettő megtalálható jelenleg a Gorovei család archívumában). Erről a látogatásról lásd: Artur Gorovei, *În târgul Sibiului*, în „Lumea”, Iaşi, an. VI, 31 august 1923, p. 2.

[17] 1799. január 1-én halt meg, az erzsébetvárosi örmény templomba temették el. Lásd: Ávedik Lukács, *Erzsébetváros monográfiája*, Todorán Endre „Aurora” könyvnyomdája, Szamosújvár, 1896. A modern román kiadás alapján idézem: *Oraşul liber regal Elisabethopolis*, ford. Mihail Szabó, Editura „Ararat”, Bucureşti, 2014, p. 118.

[18] 1859. június 8-án halt meg, az erzsébetvárosi örmény templomba temették el. A síremlékről készült fotót dr. Liviu Cîmpeanu bocsájtotta a rendelkezésemre.

[19] Ezeket az információkat az ifjabb *Gorove László* lánya, a Strasbourg-ban élő *Gorove-Mohácsi Anna* bocsájtotta a rendelkezésemre, amit ezúttal is hálásan köszönök neki.

[20] Így például Marosvásárhelyen és Radnóton. 1930-ban a radnóti *Gorove István* testvéreivel Jánossal és Lászlóval, akik Szamosújváron laktak, részt vett az erzsébetvárosi örmény templomban cerebrált szertartáson. Ez a Gorove István (1878–1942) *Kazatsay Emiliát* (1881–1965) vette feleségül. Házasságukból született *Emilia Gorovei* (1902–1977), aki a székelyudvarhelyi temetőben nyugszik. Gorove Istvánnak három nőtestvére volt:): Mária (1858–1942, ∞ *Nyárády Gerő*), Jolán (∞ *Izmael Domokos*) és Kornélia (1860–1941, ∞ Pap Elek). Lásd: Gudenus János József, *Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája*, p. 267-268.

[21] A családnak erről az ágáról az idősb Gorove László 1989. december 10-én hozzám írt leveléből értesültem. Minderről részletesebben lásd a tanulmány végén található Addendát.

[22] Lásd: www.polkmoskva.ru/people/775365
valamint: www.polkmoskva.ru/people/775365. Köszönöm Ioan-Augustin Guriţă-nak hogy felhívta ezekre az internetes forrásokra a figyelmemet.

[23] „Egyesek még a “*gáttajai*” előnevet is használták, pedig arra csak Gorove László, Lajos és Károly testvérek illetve leszármazottaik voltak jogosultak”. (Gudenus, op. cit., p. 264.)

Ştefan S. Gorovei történész, középkorász, genealógus 1948. július 28-án született Falticsényben (Fălticeni).

A jászvásári (Iaşi) Alexandru Ioan Cuza Egyetem történettudományi karának professzora, 1977-től a Román Tudományos Akadémia jászvásári A.D. Xenopol Történettudományi Intézetének kutatója, majd főmunkatársa, 2003 óta pedig az akadémia Jászvásárban működő Európai Történelem és Civilizáció Kutatóközpontjának a tudományos főmunkatársa.

Genealógiai és címertani munkásságát számos tanulmány, publikáció őrzi, e tudományágak elhivatott képviselőjeként 1993-ban alapító tagja a Román Tudományos Akadémia heraldikai, genealógiai és pecséttani (szfragisztikai) jászvásári bizottságának, 1996-ban pedig a „Sever Zotta” Román Genealógiai és Heraldikai Intézetének, 1998-ban pedig a Nemzetközi Genealógiai Akadémiának.

Ştefan S. Gorovei számos tudományos folyóirat, periodika szerkesztőbizottsági tagja (Analele Putnei, Arhiva Genealogică; Herb. Revista Română de Heraldică; Revue des Etudes Roumaines; Europa XXI; Analele Ştiinţifice ale Universităţii Alexandru Ioan Cuza, Seria Istorie; Revista de Istorie Socială).

Balogh Jenő

Honlapjaink látogatottsága

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület által üzemeltetett honlapok látogatottságának és adatforgalmának összehasonlító elemzése 2019 forgalmi adatai alapján.

Az elemzéshez a saját kezelésben lévő honlapok statisztikai adatait használtuk fel. Elsősorban arra voltunk kíváncsiak, hogyan alakult az elmúlt években honlapunk (**www.magyarormeny.hu,** 2007-től) forgalma, valamint az újonnan indított **www.magyarormenytudastar.hu** (2019. jan. 1.) forgalma. Elsősorban a látogatók számára és az adatmennyiségre voltunk kíváncsiak.

A **www.magyarormeny.hu** látogatóinak száma az elmúlt években: 2016-ban 10.031, 2017-ben 9.828, 2018-ban 9.933, 2019-ben 9.333 egyedi látogatót jelez a statisztika.

*A **www.magyarormeny.hu** honlap látogatottsága és adatforgalma 2019 évben*

Hónap 2019	Egyedi látogató	Látogatások száma	Adatmennyiség
Jan.	811	1,241	2.34 GB
Febr.	765	1,134	2.20 GB
Márc.	877	1,443	3.25 GB
Ápr.	701	1,130	1.29 GB
Máj.	803	1,291	1.93 GB
Jún.	587	910	1.09 GB
Júl.	688	1,101	1.89 GB
Aug.	752	1,132	1.19 GB
Szept.	858	1,348	2.42 GB
Okt.	731	1,113	1.77 GB
Nov.	837	1,152	1.49 GB
Dec.	923	1,226	1.59 GB
Összesen	9,333	14,221	22.46 GB

*A **www.magyarormenytudastar.hu** honlap látogatottsága és adatforgalma 2019 évben*

Hónap 2019	Egyedi látogató	Látogatások száma	Adatmennyiség
Jan.	299	427	4.70 GB
Febr.	280	405	2.03 GB
Márc.	240	294	3.21 GB
Ápr.	195	261	3.47 GB
Máj.	524	840	5.40 GB
Jún.	1,399	3,066	4.69 GB
Júl.	2,412	4,743	4.88 GB
Aug.	1,383	3,894	6.70 GB
Szept.	939	1,469	9.51 GB
Okt.	1,201	1,483	8.07 GB
Nov.	2,211	4,196	4.65 GB
Dec.	2,259	4,878	4.54 GB
Összesen	13,342	25,956	61.84 GB

A honlapok látogatottságának elemzéséből néhány fontos dolog látszik:

A magyarormeny honlap forgalma és látogatottsága beállt és alig változik. Több mint 3 éve nem változik a látogatók száma, a havi 8-900 látogató azt feltételezi, hogy a látogatók zömét a visszatérő, EÖGY Füzetek olvasók alkotják, akik takarékossági okok miatt nem kérték a nyomdai változat postai kézbesítését, inkább megnézik az interneten az őket érdeklő cikkeket. Ez érthető is, hiszen e honlap sajnos statikussá vált. A korábbi években feltöltött tájékoztató cikkeken és tanulmányokon kívül új információt csak az aktuális kulturális programok meghívói és a Füzetek aktuális újabb számai jelentenek. Vélelmezhető tehát, hogy a véletlenül odatérő új olvasókon kívül csak az állandó olvasók látogatják.

Az is észrevehető, hogy a magyarormeny honlapnál a többszörös, azaz visszatérő érdeklődők száma alig éri el a 30 százalékot. A tudástárnál közel 100%-os a visszatérők aránya, azaz egy-egy látogató havonta kétszer is megkeresi a honlapot, illetve keresései során ide kerül, hogy a számára érdekes információhoz jusson.

A magyarörmény tudástárnál a nagyobb keresettség (tekintsünk el a felfutástól, amely azzal függ össze, hogy folyamatos feltöltésről beszélhetünk) elsősorban annak köszönhető, hogy itt alapvetően más jellegű információ van. Itt könyvek, tanulmányok, szakcikkek, életrajzok, képes kiadványok, kiállítások vannak, amelyben nagyobb a lexikális információ, amelyre sokan eljutnak a keresőkön keresztül is.

Ez sokakban kérdést vethet fel, mert a Füzetek is nagyon sok cikket, tanulmányt, adatot, stb. tartalmazott. A magyarázat abban rejlik, hogy az EÖGY Füzeteket a kereső szoftverek nem találják meg, ha egy-egy konkrét témát keresünk. Pontosabban a keresők megtalálják ugyan a Füzeteket, de ekkor a teljes füzet kerül kinyitásra, ami után az olvasónak szinte végig kell olvasnia a füzeteket (bár már Tartalomjegyzékkel jelenik meg a füzetek), hogy az aktuális tartalmat elérje. Erről a problémáról már régóta tudtunk, amelynek megoldása az un. könyvjelzők alkalmazása lehetne, azaz minden egyes cikkhez közvetlenül is el lehessen eljutni a cím és a szerző szerint. E problémát nem kellett megoldanunk, mert az élet megoldotta.
Tudni kell, hogy az OSZK több más kiadvánnyal együtt, a Füzeteket is digitalizálja és cikkekre bontva, önállóan feltölti a **www.EPA.OSZK.hu** honlapra, (**Elektronikus periodika adatbázis archivuma**). Így tehát ha valaki valamely keresőben (pl. Google) valamely cikkben található tartalomra kíváncsi, akkor nemcsak a **www.magyarormeny.hu** honlapra juthat, hanem az EPA-OSZK honlapra is. Ráadásul, nagyobb valószínűséggel előbb jut el erre a honlapra, mert itt a cikkek önálló egységként, a cím és szerző feltüntetésével kerülnek tárolásra. Az EPA-OSZK-n keresztüli keresettséghez sajnos nem jutunk hozzá, csak feltételezni tudjuk, hogy többen jutnak e honlapon a kérdéses cikkhez, mint a mi oldalunkon keresztül. Ezt ellenőrizhetjük, ha egy cikk címét keresőbe beírjuk, akkor feljebb látunk EPA-OSZK-s találatot, mint magyarormeny.hu-sat. Jó feltételezéssel állíthatjuk tehát, hogy a Füzetek tényleges olvasottsága a saját statisztikánk többszöröse, csak nem a mi oldalunkon keresztül érik el az érdeklődők.

A tartalom elemzése.

A statisztika azt is megmutatja, hogy mit kerestek az olvasók. Ezzel kapcsolatosan néhány általános megfigyelésről számolhatunk be.

A Füzetek régi számai nem veszítették el aktualitásukat, hiszen minden hónapban 20-30 megkeresés történik a régi, 10-15 éves számokkal kapcsolatosan is.

Témakörök szerint az első helyen majdnem minden hónapban, *Hovhannesian Eghia: Családnevek* c. dokumentuma szerepel (150-200). A második-harmadik helyen megosztva *Gazdovits Miklós* összeállítása az erdélyi örményekről, valamint *Gudenus János József* névmutatója áll (100-150 megkeresés havonta).

A **Magyarörmény Tudástár** befutója szinte minden hónapban a Szongott Kristóf 4 kötetes Szamosújvár monográfiájának valamelyike (15-20 letöltéssel). Hasonlóan sikeresek a Szamosújvárt bemutató képes összeállítás (*Balázs-Bécsi Attila Szamosújvári örökség*), valamint *Gazdovits Miklós* az *Erdélyi örmények történeté*nek letölthető változata.

Örömmel kell megállapítani, hogy nem volt olyan hónap, amikor nem töltöttek le legalább 40 fajta dokumentumot (könyv, életrajz, stb.). Egyszer sikerült elérni a 60-as számot, ami azt jelenti, hogy az adott hónapban szinte minden jelenleg megtalálható dokumentumot legalább egyszer letöltöttek.

Az adatforgalom számai nem nyújtanak az elemzéshez használható információt, mert egy színes képeskönyv sokkal nagyobb méretű, mint egy ugyanannyi oldalú szöveges kiadvány.

A tapasztalatok alapján látható, hogy a Tudástárral igen jó irányban haladunk az örmények, a magyarörmények, örmény gyökerű magyarok történelmének, hagyományainak, életének, munkásságának bemutatásával, tehát célszerű folytatni a töltögetést. Ehhez azonban szükséges lenne az anyagi alap megszerzése, a kerületi önkormányzataink és a Fővárosi Önkormányzat támogatása.

A Magyarörmény Tudástárba 2019-ben feltöltött anyagok

Tutsek Anna: Az én utam
Lázár István: A Vörös Számum
EÖGY Füzetek I-XI. évfolyam (1997-2007)
Az 1848/49-es szabadságharc magyarörmény hősei
Napút: Ararat szurp lerrö
Nikolaj Hovhanniszján: Az Örmény Genocídium
Budapest Főváros II. kerület Örmény Önkormányzat Beszámolója 1-2.,
EÖGY Füzetek Választási Különszám, 2019
EÖGY Füzetek Választási Különszám, 2014
Gyertyánffy Ágnes: Kicsi életem
Vákár Tibor: ARARÁT szimfónia
boldog dr. Bogdánffy Szilárd, vértanú püspök
Balázs-Bécsi Attila: Szamosújvári örökség
Bernád Rita – Kovács Bálint: A Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltár Repertórium
Bodurian János: Vörös Hold
Bona Gábor: Az 1848/49-es szabadságharc örmény hősei
Kedves Gyula: Czetz János, a szabadságharc legifjabb tábornoka
Gazdovits Miklós: Az erdélyi Örmények története
A Romániai Katolikus Örmények Ordináriátusa Szamosújvár 2001
Délvidéki örmény nemesek, Elemér – Écska – Nagybecskerek
Issekutz Sarolta: II. Örmény Kultúra Hete 2008. 04. 17-25.
Szongott Kristóf: A Magyarok eredete és őslaka

Programajánló - Meghívó

Fővárosi Örmény Klub
Helyszín: Pest Megyei Kormányhivatal Nyáry Pál terem, Budapest V. Városház u. 7.,
2020. február 20-án 17 órakor

- *Heim Pál* előadása, kutatási módszere ismertetése a családfakutatásról
- *Hegedüs Valér* zongora- és orgonaművész hangversenye

Rendezi: EÖGYKE **Támogató:** Budapest Főv. II. ker. Örmény Önkormányzat

XIII. Örmény Nemzetiségi Nap a Márványmenyasszony étteremben!
Vidám műsor, kulturális és gasztronómiai hagyományőrzés
2020. március 8., vasárnap, Márvány u. 6.

10 órakor *Sasvári-Merza Krisztina* várja a fiatalokat (1-99 éves korig)
Bohócok a fánkevés-versenyben – interaktív színházi előadás gyerekeknek
11 órakor Kézműves varázslat *Borosnyay Klára* képzőművésszel és rajzverseny
13 órakor Eredményhirdetés
16 órakor HÁIK és az örmény NŐ

Művészeink: *Benedekffy Katalin* énekművész, *Haik Viktória, Jeges Krisztián, Várady Mária* színművészek. A zongoránál *Darvas Ferenc* zeneszerző.
Sztárvendég: *Koltai Róbert* Jászai Mari-díjas, Érdemes művész
Szerkesztette: *Várady Mária*, ANI-Budavári Örmény Színház

A belépés díjtalan, kérjük, regisztráljon: varady.maria@freemail.hu vagy Tel: 458-3068

Fővárosi Örmény Klub
Helyszín: Pest Megyei Kormányhivatal Nyáry Pál terem, Budapest V. Városház u. 7.,
2020. március 19-én 17 órakor

Benedek Elekről emlékezünk meg a kisbaconi Benedek család idősebb és fiatalabb leszármazottainak közreműködésével.
- Könyvbemutató: *Bardócz Orsolya – Nagy Nándor: Benedek Elek emlékalbum*
A könyvet és szerzőit méltatja, bemutatja *Szabó Zsolt* irodalomtörténész, főszerkesztő.
- Megzenésített Benedek Elek verseket és prózát adnak elő: *Bardócz Orsolya* előadóművész (Benedek Elek ükunokája) és *Benedek Botond-Farkas* színművész.
- A szépszámú Benedek Huszár nemzetség legendáriumában őrzött örmény vonatkozásokat *dr. Benedek Katalin* művészettörténész vázolja föl.

Rendezi: EÖGYKE **Támogató:** Budapest Főv. II. ker. Örmény Önkormányzat

Buzdítás örmény plébániánk életben tartására!

18. HÍRLEVÉL

Kedves Támogató Híveink és akiket támogatóink közé várunk!

Kissé megkésve mindenkinek sikeres **Boldog Újévet kívánunk**. Sajnáljuk, hogy 2019 július óta a Hírlevél nem jelenhetett meg, mivel a szerkesztő-szervezőt súlyos baleset érte és így a sárga csekkek kiküldése is elmaradt. Ez a körülmény a kulturális összejövetelek tervezését is hátrányosan befolyásolta. Igyekszünk a híradási és szervezési munkát lendületbe hozni. Szervezzük a 2020 évi programokat.
Jó lenne, ha a keresztelési, bérmálási, esketési és temetési megkeresések száma ez évben növekedne.

2019 augusztus-2020 január hírei:
1./ Július és augusztusban Fülöp Ákos atya vasárnap kéthetenként mondott **magyar nyelvű, örmény szertartású misét**, majd szeptembertől minden vasárnap misézett.
2./ Július és augusztusban a nyaralási" uborkaszezon" miatt nem szerveztünk közösségi rendezvényeket.
3./ Szeptember 29-én **Fogolykiváltó Boldogasszony-napi búcsús mise és 4. Tarka Nap** a magyarörmény közösség összefogására a kerületi örmény önkormányzatok támogatásával, telt templom és sokadalom a Tarka Nap rendezvényen.
4./ Október l8-án **Medgyesi Zsolt** zongoraművész nagyszerű hangversenyét sokan élvezték.
5./ November 30-án Vartan atya ünnepélyes örmény nyelvű **Advent-i szentmisét** tartott.
6./ December 15-én, a szentmise után délben, karácsonyi „Zeneagape"-n **Pomázi Zoltán** gitárművész hangulatos időszerű dalait hallgattuk.
7./ December 15-én délután **Garaguly István** növendékeinek hagversenye jól sikerült.
8./ 2020. január 12-én **Vartan atya Vízkereszt-i ünnepélyes miséjén** sokan vettek részt.
9./ Január 12-én a Plébánia honlapján hír jelent meg, hogy helyettesítés miatt **januártól két hetenként lesz az Orlay utcai templomban szentmise**.

Várjuk, hogy a buzdításunkra sok támogató és új hívő kapcsolódjon be közösségünkbe. A támogató pénz-adományokat továbbra is a plébánia 11707024-20005210 számlájára kérjük továbbítani.

Budapest, 2020. január

Nagy Istvánné és a kurátorok
a Lelkészség Hitéleti Működését Támogató Alapítvány

Budapesti Örmény Katolikus Személyi Plébánia: 1114 Budapest, Orlay u. 6.
Telefon: 06 70 408 2240, ormenykatolikus@gmail.com, ormenykatolikus.hu
Kérésre az új támogatóknak csekket tudunk küldeni.

Magyar Művészeti Akadémia Élőfolyóirat Est Irodalmi Tagozata
2019. év Könyv Nívódíj (2019. december 12.)

Füzesi Magda – József Attila díjas költő

Kabdebó Lóránt „Esettanulmányok? Sorsvállalások!”című kötetének méltatása

Először a televízió, majd az internet terjedése keltette fel az aggodalmat, hogy a nyomtatott szóra előbb-utóbb nem lesz szükség. Ehhez képest Magyarországon évente több mint tízezer új könyv jelenik meg, s bár igaz, hogy jártunkban-keltünkben a közlekedési eszközökön elsősorban okostelefonokat és elektronikus könyveket szorongató utastársakat látunk, azért bízzunk abban, hogy a nyomtatott könyv is eljut az olvasóhoz. Merthogy minden könyvnek megvan a maga sorsa. Az emberek többsége valószínűleg nem tanulmánykötettel lepi meg szeretteit karácsonykor, és ritkán történik meg az is, hogy egy ilyen tartalmú könyv kitüntető figyelemhez jut. Most mégis eljött az a pillanat.

Nem vagyok irodalomkutató, így a hályogkovács biztonságával méltatom *Kabdebó Lóránt* tanulmánykötetét. Meg is illetődhetnék a feladattól, hiszen a szerző abban az évben lett az irodalomtudományok kandidátusa, amikor jómagam érettségiztem.

Az irodalomtudós Kabdebó Lórántot mindnyájan ismerjük, nem is szeretnék életrajzi adatokat felsorakoztatni, de utalnék rá, hogy pedagógusként is öregbítette számos tanintézmény jó hírét: tanított Miskolc középiskoláiban, tanszékvezető egyetemi tanár volt a Janus Pannonius Tudományegyetemen Pécsett, a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karának alapító dékánja, jelenleg professzor emeritus. Számtalan bölcsészt nevelt, akik bizonyára tovább adták az evidenciát, hogy olvasni jó.

Itt van a kezemben a díjra érdemes kötet. Néhány szót a külcsínről, mert az is fontos. Egykori nyomdászként vonzanak a szép könyvek, biztosan sokan vagyunk így ezzel. Kabdebó Lóránt tanulmánykötete szép könyv. A *Csillag István* által megálmodott borítójú kiadványt jó kézbe venni. Már ránézésre is megelőlegezzük, hogy a „belbecs” is hasonlóan értékes lesz. A csaknem 450 oldalas könyvből csupán szemelvényeket mutathatok be, de bízom abban, hogy így is rá tudok fókuszálni a kötet értékeire.

Kabdebó Lóránt átveszi a díjat

Számomra nagy örömet jelentett barangolni a könyv lapjain. Mert ez a könyv hatalmas ölelés, amely *Szabó Lőrinc*től a korán elhunyt *Szepesi Attila* munkásságát is méltatva kortársainkig, *Temesi Ferenc*ig, *Fekete Vincé*ig, *Száraz Miklós György*ig, *Zalán Tibor*ig ér. A vele, illetve az általa készített interjúk is sok meglepetéssel, irodalmi kuriózummal szolgáltak.

Kabdebó Lóránt nem fél beengedni az olvasót a maga belső szobájába. Leírja például, hogy Szabó Lőrinc életművének kutatása adott alkalmat arra, hogy az ideológiailag és morálisan oly bonyolult és veszélyes évtizedekben a szakmájában megmaradhatott tisztességes embernek.

Arról is szeretnék vallani, mi mindent tanultam a könyv olvasása közben. Például azt, hogy szaktudományt idegen szavak mellőzésével, ékes magyar nyelven is lehet művelni. Azt is, hogy a szerző szinte a szemünk láttára alkot véleményt tanulmánya tárgyáról. Számomra rendkívül meglepő, ugyanakkor rokonszenves, hogy az irodalomkritikus olykor felülbírálja korábban kialakított meglátását. *„Egy kritikusnak az adatik feladatául, hogy kortárs irodalmát kövesse, alakulásáról hírt adjon, véleményt formáljon eseményeiről, legjobb esetben utókora jövendőbeli véleményalkotására is hatással lehessen, sőt még a saját maga későbbi vélekedését is befolyásolja”* – vallja. Szepesi Attila esetében úgy érezte, más alkotók hangsúlyosabban, nagyobb képgazdagsággal tudtak vallani a furcsa és ellentmondásos huszadik századról, ezért figyelemmel nem igazán fordult költészete felé. Ezt a hozzáállást őszintén fel is fedi az olvasónak. De amikor jobban elmélyedt verseiben, megtalálta azt a különlegességet, amelytől alkotásai semmivel össze nem téveszthetők: *„a sebeket elfedő-gyógyító”* varázsolás. Szívemnek kedves, hogyan lát hozzá az

Kabdebó Lóránt átveszi a díjat

irodalomkritikus az egyes szövegrészek felfejtéséhez. Szepesi Attila életrajzából tudjuk, hogy a második világháború után a Szovjetunióhoz ragasztott Kárpátalján töltötte élete első nyolc évét, amíg a család nem repatriált Magyarországra, Budapestre. Kabdebó Lóránt azt is tudja, hogy a majdani költő *valaha látott egy hidat Beregszászon, szomszédságában lehetett, alkotórésze mindennapi életének. Utóbb a rajztanár-költő odaképzelte az e tájon is otthonos Gulácsyt, a varázsló festő- és írómestert és annak egyik híres látomását… Ezt a hídi látomást rámérte egész életére, költői pályája milyenségének meghatározójává alakította.* Nagyon szeretem Szepesi Attila költészetét, és elmondhatom: igen, valóban ilyen. Kabdebó Lóránt egyfajta lelki nagyítóval is látja az anyagot, amelyet górcső alá vesz.

Temesi Ferenc munkásságának tömény kivonata is példa lehet erre. Idézem: *„Ezekkel a könyvekkel… emberlétünk számára egyfajta kettős állampolgárságot fogalmazott meg. És vett birtokába. Jelenlétünket a világfaluban, amelyet a technikai civilizáció szinte elvett tőlünk. Magányra kényszerítve, magunkba visszsza, kiszakítva a nemzedékeket összekötő természetes összetartozásból.”*

Kabdebó Lóránt könyvének egyik legnagyobb erénye, hogy tanulmányai hidat

építenek az alkotó és az olvasó közé. Nem a tudós fog kézen bennünket, hogy ezen a hídon elvezessen a műhöz, hanem egy másik olvasó, aki velünk egyenrangúnak mutatja magát, így elhisszük neki, hogy amit ő szépnek, igaznak lát, az érdemes a mi figyelmünkre is. Azt kérdezi például: *„Jártál már úgy, kedves olvasóm, hogy elkezdesz olvasni egy verseskötetet, és már az első vers a legjobb költészet szintjén megragad, és ahogy tovább olvasod, ugyanazt a szerkezetet látod ismétlődni, és mégis mindegyik versnek a másságát, egyedi voltát élvezed?”* Fekete Vince *Vak visszhang* című verseskötetét kínálja az irodalomkritikus ilyen közvetlenséggel. Hát hogyne merítenénk a felkínált csemegéből, ha valaki így ültet minket asztalához?

„… nemcsak becsülöm, értékelem ezt a nagyszerű költészetet, hanem személyesen magaménak is vallom. Akár én is írhattam volna. Ha tudnám. No, éppen ez a jó költészet rejtélye” – írja többek között a székelyföldi költő verseiről. Engedtessék meg, hogy kölcsönvegyen, és parafrazeáljam Kabdebó Lóránt szavait könyve méltatásának végére: az a nagyszerű tanulmánykötet, amelyet az ember személyesen magáénak vallhat. Akár ő is írhatta volna. Ha tudná… Éppen ez a jó alkotás rejtélye…

Hálás vagyok Istennek, hogy tanulhattam a mester könyvéből és mások figyelmébe is ajánlhattam azt.

Kabdebó Lóránt
„Esettanulmányok? Sorsvállalások!”
Részlet

Gyöngyös és Szamosújvár? Egy ideig a gyöngyösi római katolikus temetőben nyugodott Szamosújvár utolsó és első magyar főszolgabírája. A történelem ilyen paradoxonokban mutatkozik meg. Gyöngyösön mivel halott rokonunk nem nyugodott, az egyetlen sír, amelyet halottak napján felkerestünk: *Minorich Albert*nek – ha jól emlékszem – a márvány síremléke volt. Trianon után elhagyta Erdélyt, és tüdőbaját a mátraházi szanatóriumban gyógyíttatta. Itt is halt meg. Lányai évente meglátogatták a sírját. Én egyikükre pontosan emlékszem, nagy, magas termetű hölgy volt. Apám ilyenkor a zsebóráját minden évben elővette, és a lánccal mérte, mennyit dőlt a síremlék az elmúlt év során. Egy közeli fa vagy bokor fenyegette. Végül is minden évben megnyugtatóan zárult a szemlénk. Jól emlékszem az ismétlődő jelenetekre, mert ebbe a műveletbe én magam is belefolytam: talán első és egyetlen eset, amelyben apa és fia összehangolódtak egy közös „műszaki”-jellegű munka során. Apámat mindig tiszteltem, tetteit nagyra tartom ma is, de bölcsész lelkületem másfajta álmodozások felé vonta a figyelmemet.

Nagybátyám, *Kabdebó Gerő* lett több évtizedes megszakítással a visszatérő magyar világban Minorich Albert utóda. És ezzel magára vette a végzetét is. A Cegei-tó partján lakott, birtoka szomszédos volt *Wass Albert*ével és a Blomberg bárókisasszonyokéval. A háború végén mint magyar tisztségviselőnek neki is menekülnie kellett; Ausztrián

át Ulmig jutott a családjával, onnan már betegen érkezett vissza. Itt is temettük el. Beosztott munkásként dolgozhatott csak, de mindenkivel szót tudott érteni, munkástársai nagy becsüléssel fogadták maguk közé, szerették Csaba nevű unokáját is. Tiszta szívvel meggyászolták. De halála után felesége és leánya nem maradhatott tovább a vízműveknél („főszolgabíró”, „erdélyi menekült” – akkor nem engedték ezt tovább!), ezért továbbköltöztek a másik lányukhoz, Székesfehérvárra. Leszármazottai ma is ott élnek, az interneten napi kapcsolatot tartunk. Miután Gerő bácsi felesége, Bertus néni (*Sófalvi Berta*, maga is politikai szereplő a visszatérő Erdélyben, tőlük hallottam még gyermekkoromban az azóta általam is nagy becsben tartott, utóbb a bevonuló németek által elsők között elhurcolt *Keresztes-Fischer* belügyminiszter nevét) hosszú életkort megérve elhalálozott, Gerő bácsi földi maradványait a család Székesfehérvárra temette át. Családegyesítés a temetőben – gyakori huszadik századi sors.

Gyöngyöst és a magyar–örmény Szamosújvárt tulajdonképpen Trianon árnyéka kötötte össze. *Dr. Papp István* fiatalabb éveiben a szamosújvári gimnázium tanára volt. Feleségével, *Kovrig Juliska* nénivel és gyermekeikkel Erdély elcsatolása után hagyták el az otthonukat. Vagonlakókként érkeztek a maradék hazába. Valahai diákja, utóbb Miskolc város neves sebész főorvosa mesélte: ő borotválta a rettegett és szeretett tanár urat menekültkorukban a vagonban. Pista bácsi végül a gyöngyösi Koháry Gimnázium legendás latintanáraként élte le életét, és nevelte fel két lányát és két fiát. Gyermekei közül *Papp György Bay Zoltán* professzor tanítványaként doktorált, és részt vett a háború végeztével a világhírű holdradar-kísérletben. Miután a hazai atomkutatás előtt akkor nem nyílott lehetőség, és az Egyesült Izzó egész kísérleti felszerelését a szovjetek jóvátétel címén elvitték, professzorával együtt tanársegédje is Amerikába menekült, ott viszonylag fiatalon vakbélműtét során vesztette életét. És ha már hírességekről beszélünk: Juliska néni édesapja Szamosújvár máig emlegetett tiszti főorvosa volt abban az időben, midőn a híres betyár, *Rózsa Sándor* az itteni börtönben raboskodott. Koponyáját a tévében is mutogatták, őrzik a Rendőr Múzeumban, de apám is és unokaöccse, *Barcsay Jenő*, a nagy magyar festőművész is azt a legendát adták tovább nekem, hogy Kovrig doktor, aki nekem dédapám volt, vágta le halála után Rózsa Sándor fejét, hogy a szamosújváriak elküldhessék mint híres relikviát a királynak.

Pista bácsi Gyöngyösön az úgynevezett Brukner-házban bérelt lakást, ide hívta a Műegyetemen frissen diplomázott mérnök rokonát, apámat, szerezvén neki állást a városnál. Apám *Puky Árpád* kedves városi mérnöke lett, a Mátra víz- és villamos rendszerének kiépítése az ő nevéhez fűződik. Szomszédok lettünk a házban, ahol harmadik hírességként a debreceni egyetem későbbi professzora, *Bán Imre* lakott. A három család együtt vészelte át az 1944-es ostromot is. Akkor Hanák Kolos tér 1. volt a címünk. Később Rákosiról, majd a semleges postáról nevezték el; ha jól emlékszem, volt Bugát Pál tér is. Most nem tudom, milyen néven kellene keresnem, ha nem találnék oda bekötött szemmel még ma is, nyolcvanadik évem felett.

Papp István tanár úr, *Kabdebó János* mérnök, ha itt laknak, ugyan merre menekülhetne Szamosújvár nyugatra tartó polgársága? Csakis Gyöngyösön keresztül. És mire emlékezhet egy nyolcéves, harmadik elemibe frissen beiratkozott kisfiú ebből az időből? A szép szőke Blomberg bárókisasszonyokra, akik lovon száguldoztak. Mintha csak a mesében. Ménesüket ideiglenesen a valahai megyeháza helyén volt méntelepen tartották.

És emlékszem: a fürdőszoba víztartályában forraltuk a vizet napszámra. A menekülők itt, nálunk tisztálkodtak. Fürödtek. Lovaskocsikkal menekült egy város, a vihar sodorta tovább a valaha az első keresztény állam polgárait, a Kaukázusból elüldözött, az erdélyi tatárjárás után 1670 körül *Apafi Mihály* fejedelem által bölcs belátással Moldvából idetelepített, utóbb kiváló magyar hazafiakká váló örményeket. Most meg jöttek a Vörös Hadsereg katonái, és jöttek vissza Erdélybe a gyorsan hozzájuk pártolt románok. Ez elől menekültek a magyarságukhoz ragaszkodó örmény kereskedőpolgárok. Egy világ szűnt meg ezáltal. Szétszórattak a világban.

Epilógusként hadd idézzem a jelenetet, amikor kisebb fiunk társaságában az egyik, évtizedekkel későbbi nyáron autónkkal látogatóba vittük a nővéréhez Barcsay Jenő bácsit. Megálltunk a szamosújvári nagytemplom melletti téren, ahol laktak, Erzsike néni nagy szeretettel fogad mindnyájunkat. Látom, egy hajlott, nehezen mozgó öregasszony távozik a templomból, ősz néni, sötét ruhában. A Blomberg bárónő, mondja *Barcsay Erzsike* néni. Ő tartja rendben a templomot, és nyelvtanításból él. Megdöbbentem. Eltűnt a tér, tűntek az utazás kellemetlenségei. Már nem gondoltam a zord határőrre, aki könyveim közt „Djúla" írásaira vadászott. Épp akkor *Illyés Gyulá*ra haragudtak *Ceauşescu* kopói, hiszen ő ki mert állni az elszakított magyarság védelmében minden időben. Jenő bácsi meg kellően megzavarta az őr kis agyát, magyarázta neki románul, hogy együtt volt fiatal Párizsban nagy szobrászukkal, *Brâncuşi*-sal. Mit tudta az a katona, mit is jelent Európában ez a név. De a fanarióta korból származó beidegzett tekintélytiszteletével tudta, ez esetben jó lesz vigyázni. Mindezt villámütésre feledtem. Csak álltam ámuldozva, és – valahai kisgyermek – a szőke, lovagló mesehőst láttam. Sic transit gloria mundi.

Vagy mégsem múlik? Amíg mi élünk, akik ismertük azt a világot, addig továbbra is létezik. És ami érték, talán mégiscsak „glóriával átallépi" a pusztulást. Párizsban a véletlen (?) úgy hozta, hogy egy félig föld alatti modern kiállítóhelyiségben Brâncuşi legjobb szobraiban gyönyörködhettem. Ott jutott mindez eszembe, amiket most elbeszélek neked. Hiszen Barcsay anatómiája és mozaikjai, Brâncuşi szobrai felette állnak a mulandóságnak, Szamosújvár nagytemplomával ismét a magyar–örmények fővárosa, az aradi tizenhármak közötti két magyar–örménnyel ma is a nemzeti emlékezet erőt adó kapaszkodási pontjai. Gyöngyös pedig ünnepli felvirágoztató polgármesterét, Dr Puky Árpádot, és a Mátra továbbra is egyik leglátogatottabb kirándulóhelyünk. Még Párizsból nézvést is így igaz számomra mindez. Haza? Nekem ez a hazám.

Kabdebó Lóránt: ***Esettanulmányok? Sorsvállalások!***

Kárpát-medencei Tehetséggondozó Nonprofit Kft. kiadásában 2019, Budapest, 457 oldal.

Az EÖGY Füzetek 2019. november-decemberi száma 5. oldalán az Országos Örmény Önkormányzat erdélyi örmények képviselő listájában tévedés történt.

Az Országos Örmény Önkormányzat EÖGYKE képviselői:
Elnökhelyettes: Dr. Issekutz Ákos
EÖGYKE csoport vezetője: dr. Czárán István, tel: 06-20-960-9244, czaran@gmail.com
Képviselők: dr. Issekutz Sarolta, Dávid Márton Áron, dr. Csernus Gábor, Esztergály Zsófia

Az érintettektől elnézést kérünk.
Szerkesztőség

Műveit sajátos tündérvilágának apró lényei, csodanövényei népesítik be. Kilencven éve született Gross Arnold.

Kilencven éve, 1929. november 25-én született Gross Arnold Kossuth- és Munkácsy Mihály-díjas festőművész, grafikus, érdemes művész, a nemzet művésze.

Tordán született, első tanítómestere édesapja, *Gross Károly* festő és rajztanár volt. Gyerekkorától nem is készült másnak, „csak" képzőművésznek, az iskolában tanárai jóindulatának köszönhette, hogy nem kellett osztályt ismételnie. A család 1940-ben Nagyváradra költözött, innen szökött át 1947-ben Magyarországra. Egy hátizsákkal, benne rajzaival érkezett Pestre, ahol érettségi nélkül felvették az Iparművészeti Főiskolára. 1949-ben a grafikai tanszék átkerült a Képzőművészeti Főiskolára, itt szerzett diplomát. A főiskolán *Barcsay Gyula, Hincz Gyula, Kádár György, Konecsni György* és *Koffán Károly* voltak mesterei, de erősen hatott rá *Van Eyck, Kondor Béla* és *Szabó Vladimir* művészete is.

Festőnek készült, majd *Rembrandt* és *Dürer* rézkarcait tanulmányozva maga is sokszorosítható grafikákat kezdett készíteni. Folyamatosan dolgozott a rézkarc

műfajának megújításán, hogy a korábbi egyhangú, fekete-fehér műveket a szivárvány színeiben pompázó, sodró lendületű, mégis nyugalmat és harmóniát sugárzó alkotások váltsák fel. Művein egyetlen apró négyzetmilliméter sem maradhat szabadon, minden helyet sajátos tündérvilágának városai és lakói, apró lényei, virágai, fái, csoda-növényei népesítik be. (A művészet dicsérete, Beszélgetések a barátságról, Reneszánsz, Római ünnep, Brüsszeli vasárnap, Madarak kertje).

A neves író, *Szentkuthy Miklós* „karácsonyfa-opusznak" nevezte Gross művészetét, mert képeinek látszólagos túlzsúfoltsága díszes karácsonyfára emlékezteti a szemlélőt. Nem titkoltan mesevilágot ábrázolt képein, mert - ahogy ars poeticáját is megfogalmazta - annyi gond, baj, bánat és szörnyűség vesz körül minket, hogy azt nem szabad még a művészetbe is beengedni. Hagyományos, de nem régimódi művésznek vallotta magát, ugyanakkor vállalta a „nagy gyerek" minősítést is; sokáig maga is készített játékvonatokat, mozdonyokat, és szenvedélyesen gyűjtötte a maketteket. A nyolcvanas évek közepétől újabb „szenvedélye" lett az ásványok gyűjtése, amelyek természet adta ragyogásukkal, színeikkel nagy hatással voltak rézkarcai színezésére.

Élete során mintegy 150 rézkarcot, emellett számos reprodukciót, toll-, tus- és ceruzarajzot készített. Technikáját otthoni rézkarcgépén tökéletesítette, formákkal, színekkel kísérletezett.

Nagyméretű kompozíciói közül a Művészek kertje a Hotel Duna Intercontinentalban, a Kertvárosi álom pedig a Buda Penta Hotelben található. Könyvei is nagy sikert arattak; az *Adamis Anná*val közösen készített Versek és képeket, valamint az 1985-ben megjelent Gross Arnold emlékkönyve szinte pillanatok alatt elfogyott a boltokból. 2008-ban több mint száz művét bemutató albuma jelent meg saját kiadásában, amelyben képeivel a világról, a természetről, az emberekről, férfi és nő kapcsolatáról. utazásról vallott.

Több egyéni kiállítása volt Magyarországon, de neve külföldi közönség körében is ismerősen cseng, hiszen többször állított ki Rómában, Tokióban, Amszterdamban, Londonban, Los Angelesben, Hamburgban és Bécsben. 1966-ban és 1968-ban a Krakkói Grafikai Nemzetközi Biennálén nemzetközi első díjat kapott, képeit megvásárolta a varsói múzeum.

Munkásságáért 1955-ben és 1967-ben Munkácsy Mihály-díjat kapott, 1987-ben érdemes művész lett, 1995-ben Kossuth-díjjal tüntették ki, 2008-ban a Pro Urbe Budapest, 2014-ben a Nemzet Művésze díjat vehette át. 2009-ben Torda város díszpolgára lett. 1993-tól volt a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia tagja.

2014 szeptemberében Budapesten, Újbuda kulturális negyedében a művész kezdeményezésére és részvételével nyílt meg az ARNOLDO galéria és kávézó, amely nemcsak művészetének, hanem játékos személyiségének is emléket állít.

Gross Arnold 2015. január 22-én hunyt el Budapesten.

Megjelent: Szabadság napilap 2019. november 25.

A művészet kertje – Gross Arnold 90

Nagyszabású Gross Arnold-életmű kiállítás nyílt Budapesten a Kossuth- és Munkácsy díjas grafikus és festőművész születésének 90. évfordulóján, december 6-án Budapesten a Széphárom Közösségi Térben, ahol bemutatták a jubileumra készült nagymonográfiát is. A kiállítás január végéig volt látogatható.

Karácsonyfa körül futó modell vasút tette vidámmá a Gross Arnold kiállítását a Szépháromban.

A novemberi klub képekben

A novemberi klub műsorát az *ANI - Budavári Örmény Színház* szolgáltatta. A műsort Várady Mária szerkesztette és rendezte. A verses - prózai összeállítás címe: *Biblia a balladákban, papok és próféták*. Az est egyik érdekessége, hogy első alkalommal volt hallható Ady Endre örmény nyelven. Előadók: *Haik Viktória, Jeges Krisztián* és *Várady Mária* színművészek. Vendégünk volt még *Faragó Laura* Kossuth díjas énekművész is.

Faragó Laura

Várady Mária

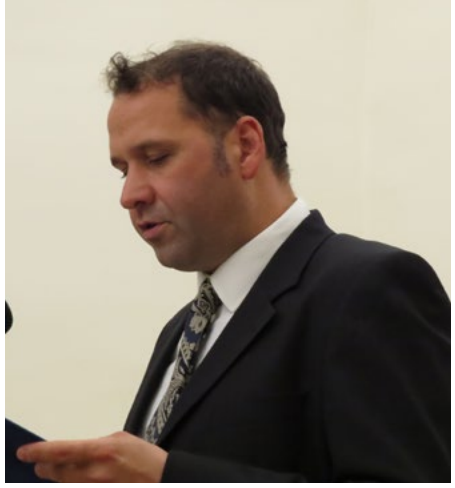

Jeges Krisztián

Haik Viktória

Urartui és ősi örmény emlékek a Selyemút mentén. Ani, Aktamár, Van, Cavustepe - I. rész

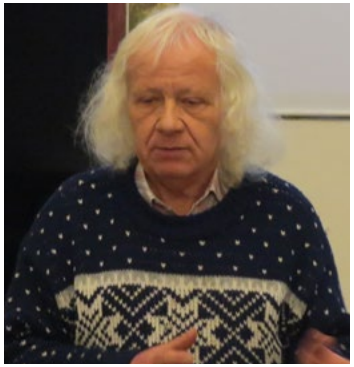

A januári Fővárosi Örmény Klubon Gondos Béla vetítettképes előadást tartott, óriási sikerrel.

Az előadás témája egy olyan területet ölel fel, amely igen fontos az erdélyi magyarörmények számára, hiszen erről a területről (ANI) eredeztetik történelmüket, e városból menekültek el őseik a mongol, tatár betöréskor a hagyomány szerint 1239-ben, akik közel 450 éves vándorlás után 1672-ben végre hazát találtak maguknak a Kárpát-medencében, Erdélyben.

Mint a képekből is látható volt, e terület ma egy romváros Törökország területén. A következőkben röviden bemutatjuk ANI történetét. A bemutatáshoz egy virtuális honlap segítségéhez fordultunk, amelyből idézünk részleteket: Az eredeti szöveg és képanyag a http://virtualani.org/index.htm honlapon található.

Ani nagyon rövid története

A legkorábbi történelem

Bronz- és vaskori településeket tártak fel a helyszínen, így előfordulhattak urugázi épületek is. A fellegvár falain újból használt klasszikus kőműveket találtak és valószínűleg egy zoroasztriai tűz templom maradványait. Az örmény krónikások Ani-t az 5. század óta említik, először egy dombtetőn épült erős kastélyként és a Kamsarakan-dinasztia birtokában.

A 7. század közepén Örményországot megszállták és meghódították az arabok. Az invázió alig változtatta meg a lakosság etnikai felépítését, de elpusztította a meglévő hatalmi struktúrákat, és előkészítette az utat az új uralkodó dinasztiák megjelenésére. A 9. század végére Örményország visszanyerte korábbi függetlenségének nagy részét - ám számos királyságra és fejedelemségre oszlik. A két legerőteljesebb örmény királyság az *Artzruni*-dinasztia, a Van-tó körül épült, és a Bagratid-dinasztia, amely Örményország északkeleti részét uralta, s kiknek végül fővárosa lett Ani-ban.

A Bagratid-korszak

A bagratidok megvették Ani kastélyát és annak közeli birtokait a Kamsarakánoktól és 971-ben a *III. Bagratid* király Ashot királyát Kars-ról Ániba vitte át. Ebben az időben Ani valószínűleg alig volt több, mint egy erődváros, amely fellegvár a hegy körül épült. Ashot király új várost épített. A város annyira gyorsan növekedett, hogy az északi részén lévő sokkal nagyobb külső falak 989-ig elkészültek.

Ezen falakon túlmutató romok azt bizonyítják, hogy még akkor sem volt elég, hogy az egész lakosság elférjen.

Ani fontos kereszteződésévé vált az ellenőrzött kereskedelmi útvonalak között: Bizánc, Perzsia, Szíria és Közép-Ázsia.. Kereskedők és kézművesek érkeztek Ániba. Örményország régebbi városaiból, vidékeiről népességáramlás kísérte Ani fejlődését. 992-ben az örmény katholikosz székhelyét Aniba költöztette: a 11. század elején 12 püspök, 40 szerzetes és 500 pap volt a városban. A 11. századra Ani lakossága jóval 100 000 fölött volt, és gazdagsága, elismertsége olyan nagy volt, hogy „ezer egy templom városa" néven ismerték.

Miután *Gagik* király 1020-ban meghalt, két fia küzdött egymással, hogy ki legyen az utóda. Végül az idősebb fiú, *Hovhannes- Sembat* szerezte meg Ani vezetését. Testvére, Ashot, irányította a Bagratid királyság más részeit. Hovhannes támogatta Grúzia királyát az expanzionista bizánci birodalom elleni háborúban, de tartott attól, hogy a bizánciiak megtámadják a meggyengült Bagratid Királyságot. Ennek elkerülése végett a bizánci Basil császárt uralkodóinak örökösévé tette.

Ani bizánci szabály szerint

Hovhannes király 1041-ben halt meg, az akkori bizánci császár, IV. Michael pedig az Ani feletti uralmat követelte. Hovhannes utód nélkül halt meg, így Ani népe Ashot fiát, II. Gagikot állította utódaként. Az Ani elfoglalására küldött bizánci hadsereg 1042-ben vereséget szenvedett (az örmény krónikások több mint 20 000 ember bizánci veszteségéről beszélnek, de a bizánci krónikák az egész eseményről hallgatnak). A város bizánci örményei meggyőzték

Gagik királyt, hogy írjon alá egy békeszerződést Konstantinápolyban. Odaérkezésekor Gagikot börtönbe vetették és a bizánciak ismét megtámadták Anit.

1045-ben a város lakossága, felismerve, hogy vezetõ nélkül maradt és ellenségek veszik körül őket, úgy döntött, hogy átadja Ani-t a bizánciaknak. *II. Gagik* király kompenzációként palotát kapott Konstantinápolyban és Caesarea városában (modern Kayseri). A bizánci birodalomba történt török inváziók következtében meggyilkolták a görög birtokán lévő Cybistra kastélyban, az északi Ciliciában. *Konstantin*, *Rupen* fia, Gagik egyik tábornoka, később a különálló örmény királyság alapítója volt Ciliciában.

Ani, amelyet a török elfoglaltak

A tizenegyedik század második felében közép-ázsiai származású török kalmárok, kereskedők jelentek meg Örményországban és a bizánci Anatóliában. A bizánci birodalom nem volt képes sikeresen megállítani a török előrelépést, a szeldzsuk seregek egyre több és nagyobb inváióját. 1064 nyarán a török szendzsuk hadsereg megtámadta Anit és 25 napig tartotó csatában elfoglalták a várost.

1071-ben Manzikertben a török hadsereg döntő győzelmet nyert a bizánci és az örmény egyesített haderő felett, és a bizánci császárt, *Romanus Diogenese*-t fogságba vetették. Ezt követően már semmi nem őrizte Örményországot és a bizánci birodalom nagy részét a török invázió hullámaitól.

Ani grúz uralkodás alatt

1072-ben a törökök eladták Anit a kurd *Shaddadid*-dinasztiának, amely a 12. század végéig hol a grúzok, hol a város még mindig szinte kizárólagos örmény lakosságának lázadása miatt bizonytalan birtokosságot, tulajdont jelentett számukra. 1200-ban a grúz királyné *Tamara* elfoglalta Anit és átadta az *Mkhargrdzeli* családnak, amelynek területe végül a Bagratid királyság területéhez kapcsolódott. Uralmuk alatt Ani visszanyerte korábbi kiegyensúlyozott állapotát - több templom ebből az időszakból származik csakúgy, mint a város falán lévő tornyok nagy része is.

1237-ben a mongolok megszállták és elfoglalták a régiót és ismét a a lakosság gyilkolása, fosztogatása korszak következett. A Mkhargrdzeli-dinasztia továbbra is uralta Ani városát, csak most nem a grúzok, hanem a mongolok vazallusaként. Az 1330-as évekre azonban a török dinasztiák sorban elvesztették a város irányítását, idetértve a *Kara Koyunlu*-t (Fekete Juh klán), amely Ani-t fővárossá tette.

Ani hanyatlása és halála

A lakosság tömeges kivándorlása a mongol invázióval kezdődött. A 14. század közepére Ani kereskedelme lehanyatlott és a fennmaradó kereskedelmi útvonalak tovább mentek délre. Tamerlane elfoglalta Anit az 1380-as években, de halála után Kara Koyunlu visszanyerte az irányítást. Addigra Ani városa összeomlott, ezért a Kara Koyunlu átvitte a fővárost Jerevánba (az örmény katolikosakat 1441-ben). A várost a fennmaradó népességének nagy része elhagyta. Egy legenda szerint (amit továbbra is sok törökországi útmutatóban terjesztenek) a várost a maradék lakosság elhagyta az 1319-es földrengés után.

Ani 1579-ben az oszmán török birodalom részévé vált. Egy kis város továbbra is a falai között maradt legalább a 17. század közepéig. A 17. század elején egy európai utazó említi, hogy 200 templom létezik Ani-ban és a közvetlen szomszédságában. Ani végső hanyatlását a vidéki lakosság elhagyása kísérte, amikor a régiót nomád kurd törzsek foglalták el, akik rablásból, gyilkosságokból éltek. A letelepedett élet bármely formájának - akár keresztények, akár muszlimok - túlélése végül fenntarthatatlanná vált. A Kizkale-i templomot szerzetesek használták legalább 1735-ig, tehát a helység végleges és teljes elhagyása valószínűleg a 18. század közepe. A 19. század elejére Ani kiüresedett.

http://virtualani.org/index.htm

Folytatjuk

Ani újrafelfedezése a 19. században

Korai utazók Ani-ban

„... az egész ország hatalmas vadonnak, elhagyatottnak és magányosnak tűnik, itt-ott egy meztelen és elszigetelten álló rom, amely emlékezteti az utazót arra, hogy ez a terület valaha termékeny volt, népesége erősen civilizált nemzet volt”.

- Az utazó John Ussher

A 19. század elején Örményország nagy része ismeretlen régió volt, többnyire felfedezetlen felfedezetlen. Az utazási feltételek rendkívül nehezek voltak - rendezetlen föld volt, kurd banditákkal tele és szinte utak nélkül. Ennek ellenére, vagy talán ezért, az évszázad előrehaladtával az Örményországba utazó európai utazók száma fokozatosan növekedett.

Ezen utazások nagy része ősz végén vagy a téli hónapokban zajlott. Ennek okát az utazó *Richard Wilbraham* magyarázza: *„Télen sokkal biztonságosabb a kurdok között utazni, mint nyáron; mert amikor a síkság már alkalmatlan legelőnek az állatok számára, nyugalomba vonulnak a falvaikba, hátrahagyva az állatokat. Ez a szokás bizonyos mértékben elválaszthatatlan a nomád élettől.”*

Ani romjait részletesebben említik a következő utazók írásai.

- *Sir Robert Ker Porter* (1817-ben volt Ani-ban).
- *William Hamilton* (1836-ban volt Ani-ban).
- *K. E. Abbot* (1836-ban volt Ani-ban).
- *Richard Wilbraham* kapitány (1837-ben ellátogatott Ani-ba).
- *Charles Gordon* (1857-ben volt Ani-ban).
- *John Ussher* (az 1860-as években ellátogatott Ani-ba).

Az örmény könyvek megjelenése, például *Sargis Dgaleantz* 1842-es „Utazás Nagy-Örményországba” és *L. Alishan* „Nagy-Örményország leírása” című könyvei 1855-ben az örmény örökösök általi felfedezéséhez vezetett - közülük sokan ma már a történelmi Örményország területén kívül éltek.

1839-ben a francia *Charles Texier* meglátogatta Ani-t, és 1842-ben kiadta „Description de l’Armenie” című tíz nagy Ani metszetét, amelyek felébresztették Nyugat érdeklődését az örmény építészet iránt. Az 1860-ban Szentpétervárott kiadott, *Marie-Felicite Brosset* „Les Ruines d’Ani” című könyve is tartalmaz számos Ani metszetet, amelyek korábbi utazók rajzai alapján készültek.

Ani orosz uralom alatt

Az Ani-nak a 19. században bekövetkezett legjelentősebb eseménye 1878-ban történt. Az Oroszország előző évben Törökország elleni sikeres háborúját követően a Kars régió bekerült az orosz birodalomba. Az orosz uralom alatt a kurdok megbékéltek (vagy a rablás és gyilkosság életmódjának folytatása érdekében bevándoroltak Törökország területére), új utakat építettek, a városokat kibővítették, és a régió fokozatosan biztonságossá vált a civilizált élet

számára. Az örmény telepesek számottevõ beáramlása szintén egy szinte üres földterületre alakult, újjáépítve az őslakos népességet, amely érdeklõdött az Ani romjai iránt és megóvásáért.

Azok az örmények valószínűleg nem úgy néztek Ánira, mint az európaiak egy romantikus romra, amelyet a növényzet borít. Örményország nagy része elhagyatott föld volt, amely tele volt elhagyott települések romjaival, és Ani-t e pusztítás legdrámaibb példájának tekintették - Örményország elveszett dicsőségének szimbóluma és inspirációja annak, mit lehet elérni a jövőben. A 19. század végére Ani az örmények számára nem csupán hely lett, hanem ideál lett. Regények, színdarabok és még operák is Ani inspirációval készültek. Ebben az időszakban számos, Örményország orosz által ellenőrzött részén felállított épület építészeti motívumokkal rendelkezik, amelyek az Ani épületeiből származnak. A székesegyház volt különösen az inspiráció, és a terve alapján új templomokat építettek Kars és Alexandropol városában (ma Gyumri néven).

- *G I. I. Gurdjieff*, a filozófus és a misztikus, szintén ihletet kapott Ani romjai között.
- Ani legfontosabb leírását a 19. század végén a brit utazó, *H. F. B. Lynch* írta „Örményország: utazások és tanulmányok” című, 1901-ben kiadott könyvében.

Régészeti feltárások ANI-ban

Az 1892 és 1893 év kezdte a megfelelő régészeti ásatásokat Ani-ban. *Ashot* király városfalait nem fedték le. A közelben felfedték a freskókat tartalmazó templom alapjait, és ásatások zajlottak a Megváltó temploma körül. Ezeket a munkákat a Szentpétervári Tudományos Akadémia szponzorálta, és *Nikolai Marr* (1864-1934) orosz régész és orientalista felügyelete alatt tartotta.

Szünet után Marr 1904-ben folytatta az Ani-i ásatásokat, és évente 1917-ig folytatódott. A város nagy részein ásattak, az egész helyet felmérték. Két múzeumot hoztak létre sok lelet tárolására, az egyik a Minuchir mecset belsejében volt. Ide kattintva megtekintheti az oldalt Nikolai Marrról és ásatásairól. Az örmény és az orosz graffiti számos példája, amely még mindig látható egyházak falán, az Ani látogatói egyre növekvő számát tanúsítja.

A törökök visszatérése

Az első világháború alatt Örményország török ellenőrzött részein mészárlások és deportációk az örmény lakosság szinte teljes pusztulását eredményezték. A császári orosz hadsereg összeomlása az 1917-es forradalom után lehetővé tette Törökország számára a megsemmisítést az újonnan kihirdetett Örmény Köztársaságban, 1918 áprilisában Kars elfogásával és végül Baku felé a Kaszpi-tengeren.

Ani-ban megpróbálták a legértékesebb tárgyakat a két múzeumból evakuálni, még mielőtt a török hadsereg megérkezett volna. Az állítólag *Ashkharbek Kalantar* régész kb. 6000 tárgy evakuálását szervezte. Ez a nyilvánvalóan nagy szám tartalmazott apró tárgyakat, például érméket - a terjedelmes, nehéz tárgyakat, például Gagik király szobrát el kellett hagy-

ni. Mindent, ami hátramaradt (beleértve az ásatási archívumokat, jelentéseket és fényképeket), később vagy kifosztották, vagy megsemmisítették. Az erről az időszakról a Nikolai Marr oldalról olvashat.

Más frontok veresége miatt Törökország megadta magát és távozott a háború előtti határok felé. Elhagytak egy elpusztult földet mögöttük. 1920-ban Törökország megújította támadását. Az örmény hadsereg - túlhosszabbítva, alig felszerelt, roszszul képzett és rossz erkölcsi képességgel - nem tudta megállítani ezt az új inváziót. Kars ismét a törökre esett (1920. október), csakúgy, mint az Alexandropol.

1920 novemberében a bolsevikok megszállták az Örmény Köztársaság fennmaradó területét. Mivel Örményország most a szovjet „védelem alatt áll", a törökök abbahagyták előmenetelüket, sőt még néhányan el is vonultak néhány elfogott területről, beleértve az Alexandropolt.

A bolsevikok jó kapcsolatokat akartak Törökország Kemalistjával, és 1921-ben aláírták a Kars-Szerződést, amely hivatalosan Kars, Sarikamish, Igdir, Kagizman, Ardahan, Artvin és Oltu városokat átadta Törökországnak. Ami az örmény népességnek ezeken a területeken maradt, kénytelen volt elhagyni, és az összes továbbra is aktív középkori örmény templomot és kolostort (ideértve a Horomos és a Khtzkonkot is) elhagyták. Az Akhur vagy az Arpa folyó lett az új határ Törökország és a Szovjet Örményország között. Ani az új határ török oldalán maradt, egyre feszültebb térségben, amelyet hamarosan tiltottak a külföldi utazók számára.

Christina Maranci

A középkori metropolisz: ANI

Anit leginkább az örmény Bagratida-dinasztia X-XI században virágkorát élő fővárosaként ismerjük; azonban a település már a bronzkorban is létezett, a pre-historikus korban is lakott település volt és már az V. századtól kezdve említik a történetírásokban.

Folyamatosan lakott település

Ani a VII. századtól a történelmi Örményország része, a Kamszarakan tartomány székhelye volt, majd a *Bagratida*-dinasztia uralkodása alatt többségében örmény lakosságú város maradt az elkövetkező századokig. Egészen addig, amíg különböző népek: szeldzsukok, kurdok, grúzok érkeztek a területre. Azt, hogy folyamatosan lakott település lehetett a századok során, elsősorban földrajzi fekvésének is köszönheti. Az Ani és az Akhura folyók torkolati háromszögében a kanyonszerű, mély folyóvölgyek természetes védelmi vonalat alkotnak, egyedüli sebezhető pontja északon volt, ahová a Bagratidák védőfalakat építettek, létrehozva így egy nagyon szilárdan védett települést. Másik fontos természeti adottsága a városnak az azt körülvevő barlangrendszer. Ani kemény kőzetre épült város, melynek a belseje azonban elég puha, így könnyű volt kialakítani ezeket az építészetileg is komoly vájatokat. A hatalmas barlangrendszert egyébként teljesen nem ismerjük még, ez a jövőben feltárásra vár.

Ani fénykorában hatalmas város volt

A X-XI. században, tehát mondjuk 1000 körül 100 ezer fős lakossága volt! Összehasonlításként: Londonnak abban az időben mindössze 5-10 ezres lakossága volt csak. A nagy népességszámmal együtt járt a kereskedelem élénksége. Ani fontos kereskedelmi csomópont volt a Bagratida-korszakban, a Kínát Bizánccal összekötő Selyemúton. A Bagratida-korszak után Anit különböző népek: bizánciak, szeldzsukok, kurdok, grúzok illetve ottománok foglalták el. Miközben kézről-kézre került a város, folyamatosan változott, azt azonban nem mondhatjuk, hogy ez az időszak folyamatos hanyatlás lett volna, voltak nagyon prosperáló periódusok is a város életében. Példa erre, hogy 1215-ben *Tigran Honnentz* gazdag kereskedőként templomot építtetett a város szélén Világosító *Szent Gergely* tiszteletére. A templom tele van freskókkal, ami nagyszerű példa arra a gazdagságra, ami egy egyszerü kereskedő birtokában lehetett. Érdekessége a templomnak, hogy a keleti falon lévő freskók selyem mintákat ábrázolnak: ez képet ad arról, hogy az embereknek milyen kapcsolatuk volt az egyes tárgyakkal, ez esetben a selyemmel.

Ani hanyatlása és az utókor

A XIV-XV. században erőteljes hanyatlás következett be a város életében olyannyira, hogy a pátriárka (egyházfő) Jerevánba költözött. A kereskedelem megszűnt, majd Anit végül elhagyták a lakói. A folyamatot egy 1319-es földrengés is generálta, amely után már nem építették újjá az egykori metropoliszt. A világon nagyon kevés Anihoz hasonló, elhagyott középkori városrom maradt fent. A településen sétálva elképzelhetjük, milyen lehetett a középkori városban élni. Akik jártak már itt, tudják, milyen csodálatos a fekvése. A Citadella magaslatáról gyönyörködhetünk a folyók, völgyek, a fennsík szépségében. A város tele van építészeti szépségekkel. Az „Ezeregytornyú" elnevezést nem véletlenül kapta, ami ugyan kicsit túlzás, de utal arra, milyen sok torony magasodhatott ott valaha. Leginkább a városfalon belül lévő épületeket ismerjük, de a városon kívül is található számos híd, kolostor és egyéb épület, ami feltárásra és legfőképpen állagmegőrzésre vár.

Ani az örmény identitás szempontjából nagyon fontos

Először is, az örmény építészet legcsodálatosabb példái itt találhatók, másodszor pedig azért, mert nem Örményország területén található, hanem a mai Törökország észak-keleti csücskében, közvetlenül a mai török-örmény határ mellett. Aniból rálátni Örményországra és megfordítva is, ami nagyon fontos és ugyanakkor szívszorító szimbólum mind az Örményországban, mind pedig a diaszpórában élő örmények számára. Az épületek azt mutatják, hogy Ani központi szerepet töltött be a történelmi Örményországban. Az örmény kultúrában és történelemben járatlan turista számára a helyszínen található feliratok nem tükrözik Ani örmény mivoltát. Jó hír, hogy ez hamarosan változni fog. Ani nemcsak örmény város volt, hanem egy olyan világváros, ahol sokfajta nép találkozott, kereskedett, imádkozott és élt. Hat különféle nyelv emlékeit találjuk meg a településen, mely mutatja, hogy Ani egy sokszínű város volt, aminek bizonyítékait reményeink szerint a régészek minél inkább fel fogják majd tárni.

Megjelent ANI-AZ ÖRMÉNY MAGAZIN 2019 évi számában

Feledi Balázs művészettörténész

Barcsay Jenő, a nélkülözhetetlen

Vándorkiállítás Barcsay Jenő, Balogh László, Deim Pál és Konok Tamás szitanyomataiból.

Manapság divat olyan képzőművészeti kiállításokat rendezni, amelyeken mesterek és tanítványaik együtt mutatják be munkáikat. Ez a jelenség örömteli, mert ugyanakkor azt is tapasztalni, hogy manapság a művészeti egyetemet végzett fiatal művészek már nem tartják fontos információnak, hogy ki is volt tanulmányaik során a mesterük.

A korábbi évtizedekben a mester szónak kiemelt jelentősége volt például a festészeti stúdiumok végzése során. A képzőművészetben ez azért döntő körülmény, mert legtöbbször a fiatal művész indulását, sok esetben az egész pályáját meghatározza, hogy kivel töltötte a legtöbb időt felsőfokú tanulmányai során. Ugyanakkor a képzés során vannak szakmai tárgyak is, ezek közé tartozik a művészeti anatómia. *Barcsay Jenő*t az 1945 és 1970 között végzett sok száz művész nagy része mesterének tekinti, holott a szó fenti jelentésében Barcsay nem volt az. Tanításának óriási hatását, szuggesztivitását, szemléletformáló erejét azonban jelzi, hogy növendékei jelentős része a szó valóságos értelmében mesterének is tekinti. Ám növendékei hosszú sorából valójában azok tekinthetik magukat a tanítványának, akik a főiskola után végigjárt művészi útjuk során közelítettek Barcsay szemléletéhez, olyanfajta geometrikus alapozottságú, tiszta formavilág ars poeticáját vallva, amely valamikori professzoruk felfogására is jellemző volt. Közülük a most hivatkozott kiállításra három olyan kiállítótársat választottak a Barcsay Jenő Képzőművészeti Alapítvány alapítói, *Kónya Márta* és *Kónya Ferenc*, akik nemcsak művészetükben továbbvivői e jeles piktúrának, de mindannyian emberi kapcsolatukban is kitüntetettnek tekintették a Mesterhez való viszonyukat. *Balogh László*ról, *Deim Pál*ról és *Konok Tamás*ról van szó. A tisztelet, sőt a barátság kölcsönös volt, maga Barcsay is igen kedvelte, nagyra becsülte őket, élete végéig szoros személyi kapcsolatban is volt mind hármójukkal.

Barcsay

Barcsay Jenő 1900-ban született Erdélyben, a Mezőségben, Katona községben. 1910-ben került Kolozsvárra, a következő évben Szamosújvárra, majd a nagyenyedi Bethlen Kollégiumba. Főiskolai tanulmányait 1919 és 1924 között végezte Budapesten, a mesterei *Rudnay Gyula* és *Vaszary János* voltak. 1925-ben állított ki először. Már korábban tagja lett a Szentendrei Festők Társaságának, de csak 1929-ben járt először Szentendrén. A város döntően hatott a festészete és az élete későbbi alakulására. Hatott rá a táj, emlékeztette a szülőföldjére, részese lett a Vajda és Kassák által képviselt művészi tendenciák további alakításának, formálásának, teremtésének.

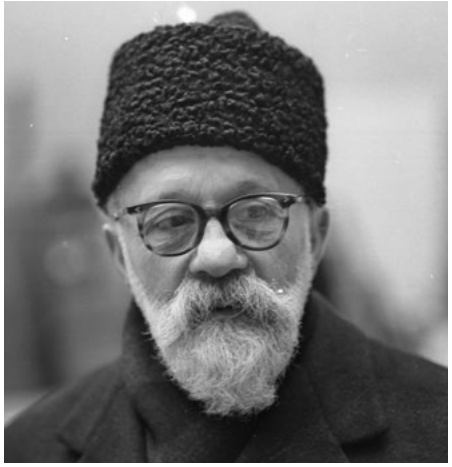

A Magyar Képzőművészeti Főiskolára 1945-ben hívták meg az anatómia és szemléleti látszattan tanárának. Később világhírűvé vált könyve, a Művészeti anatómia első ízben 1953-ban jelent meg. Először 1954-ben részesült Kossuth-díjban. Az oktató munka során is alapműveknek tekintett további munkái, az Ember és drapéria 1958-ban, a Forma és tér 1966-ban jelent meg. Negyedszázad oktatói munka után 1970-ben vonult nyugalomba, és egyre több időt töltött Szentendrén. A műveiből összeállított szentendrei Barcsay Gyűjtemény mint állandó kiállítás 1978-ban jött létre. 1988-ben hunyt el Budapesten, hamvai a Fiumei úti sírkertben nyugosznak, a síremléket *Csíkszentmihályi Róbert* szobrászművész tervezte.

(Szerkesztőség: Barcsay Jenő az erdélyi örmények kimagasló művésze volt.)

Megjelent Magyar Krónika 2020/1

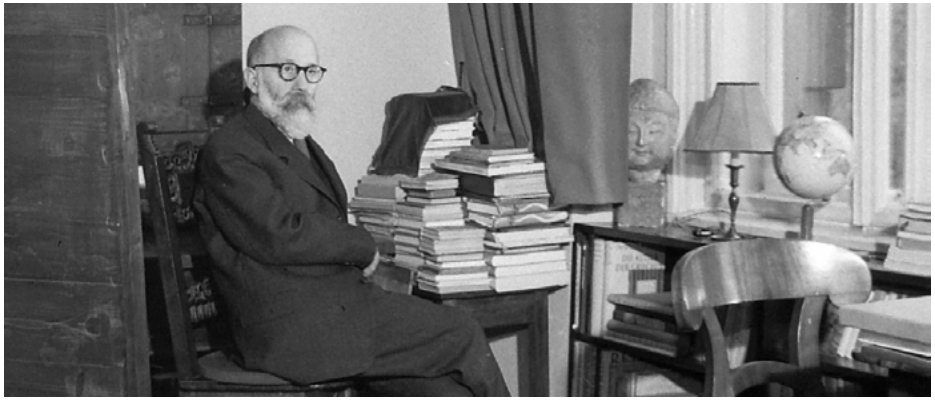

Szil-Vay Ingrid

Szizifusz húga

Hétágra süt az áldott Nap,
bár völgyünk most is árnyas...
Testvérem, Szizifusz, te jó!
Te ádáz, ravasz, szárnyas!

Bilincsét rákattintottad
Thanatosz csuklójára,
így senkinek sem kellett itt
várnia halálára.

E tarthatatlan helyzetet
Àrészünk megoldotta:
bilincse roppan, s Thanatosz
újra szabadság fia!

Holtak bírái serények,
kőszikla előtt hősünk..
Most görgetheti, s görgeti
felmenőnk, serény ősünk!

Ezzel minden gaztettedet
jóváírták az egek.
Verejték hull, mert görgeted.
Csak nézik az Istenek...

Korinthosz népe hálával
adóz, kitartás fia!
És húgod is, itt, Szentendrén,
pismányi Szizifina!

Hervay Tamás

Virágok

Szárján Martirosz azonos című képére

Forrón tűző napfény,
Homok végtelenje,
Alig-alig élet,
Ami megteremne.

Mégis, mint az örmény,
Szívós kitartással,
Zöld emeli fejét,
S borítja virággal.

Termést és magot szül,
Viszi a szél messze,
Hogy gyökerét faja
Bárhol ereszthesse.

MEGHÍVÓ

ANI – BUDAVÁRI ÖRMÉNY SZÍNHÁZ
bemutatja

RUBIN és VÉR

Antonia Arslan: Pacsirtavár című regénye alapján készült oratórium

Szereplők: *Várady Mária, Haik Viktória, Varga Tamás*
Közreműködik: *Hajtun Zsuzsa* (zongora), Juhász Endre (duduk)

Fordította: Király Kinga Júlia
Dramaturg: Várady Mária
Rendezte: Szőke István Jászai Mari-díjas

2020 március 25, szerda 18 óra
Nemzeti Színház, Bajor Gizi Szalon

TARTALOM

Örmény triszagion – *dr. Sasvári László* 1
Újév – *Jankovics Marcell* 2
Karácsony a Fővárosi Örmény Klubban 4
ALBINONI Kamarazenekar bemutatása – *Zsigmond Balassa* 6
Az EÖGYKE 2019. évi beszámolója 8
Moldvai örmények Erdélyben, Magyarországon és a nagyvilágban – *Ștefan S. Gorovei* 10
Honlapjaink látogatottsága – *Balogh Jenő* 19
A Magyarörmény Tudástárba 2019-ben feltöltött anyagok 21
Programajánló – Meghívó 22
18. Plébánia Hírlevél 23
Kabdebó Lóránt „Esettanulmányok? Sorsvállalások!” című kötetének méltatása – *Füzesi Magda* 24
Kabdebó Lóránt „Esettanulmányok? Sorsvállalások!” részlet 26
Helyesbítés 28
Műveit sajátos tündérvilágának apró lényei, csodanövényei népesítik be. Kilencven éve született Gross Arnold. 29
A művészet kertje – Gross Arnold 90 - kiállítás 31
A novemberi klub képekben 32
Urartui és ősi örmény emlékek a Selyemút mentén. Ani, Aktamár, Van, Cavustepe – *Gondos Béla* 33
Ani nagyon rövid története 33
Ani újrafelfedezése a 19. században 36
A középkori metropolisz: ANI – *Christina Maranci* 38
Barcsay Jenő, a nélkülözhetetlen – *Feledi Balázs* 40
Szizifusz húga – *Szil-Vay Ingrid* (vers) 42
Virágok – *Hervay Tamás* (vers) 42
Programajánló – Meghívó 42

1%

Kedves Barátaink!
Az elmúlt évben Egyesületünk az Önök felajánlásai révén 198.316 Ft támogatáshoz jutott. Ez az összeg hozzájárult működésünk biztosításához. Kérjük a következő évben se feledkezzenek meg rólunk és adóbevalláskor az 1%-os rendelkező lapon támogatottként nevezzék meg az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület**et és írják be adószámunkat: **18085590-1-41**.
Kérjük tájékoztassanak másokat is tevékenységünkről és a támogatás ezen lehetőségéről! Köszönjük.

Slavei Vilma, Slavei Emma, Vartan atya és Ligeti Edina az Orlay utcában.

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:** 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.
Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Tel./Fax:** 06(1) 201-1011
Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007
Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület kéthavonta megjelenő kiadványa
A kiadványt támogatja:

KÉSZÜLT A MAGYAR KORMÁNY TÁMOGATÁSÁVAL
MINISZTERELNÖKSÉG EGYHÁZI ÉS NEMZETISÉGI KAPCSOLATOKÉRT FELELŐS ÁLLAMTITKÁRSÁG
BETHLEN GÁBOR Alapkezelő Zrt.

Fővárosi Örmény Önkormányzat, II. ker. Örmény Önkormányzat

Nyilvántartási szám: CE/13136-3/2017
Felelős főszerkesztő és kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**
Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár)
Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel./Fax: (1) 201-1011
Tördelés: www.artisthus.hu
Nyomdai munkák: Pannónia Nyomda Kft.